

INHOUD

Alfons Van de Perre (1872-1925), flamingant in roerige tijden <i>Leo Spaepen</i>	blz. 3
De duivensport in Wijnegem (twintig jaar later) <i>André Joris</i>	blz. 26
Hoe het eraan toe ging in Were di 1965, plus een brokje wetenswaardigheden uit 1964 <i>Wim Hertoghs</i>	blz. 32
Plannen (1852) van de oude kerk opgedoken <i>Leo Spaepen</i>	blz. 44
Levensdroom (1946) <i>Anoniem</i>	blz. 51
Mededelingen	blz. 54

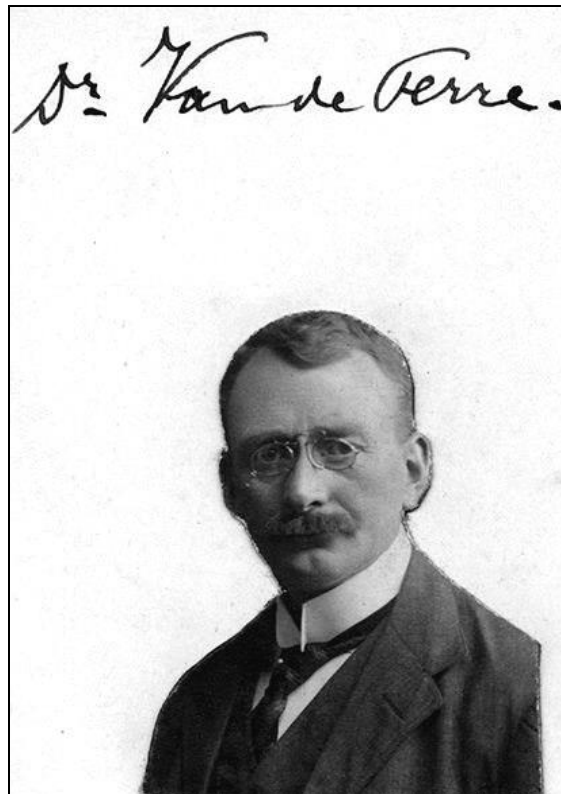
Niets uit deze brochure mag worden overgenomen of gekopieerd zonder schriftelijke toestemming van de auteur(s). Iedere auteur blijft ook verantwoordelijk voor de inhoud van zijn of haar artikel(s).

100 JAAR GROOTE OORLOG (6)

ALFONS VAN DE PERRE (1872-1925), FLAMINGANT IN ROERIGE TIJDEN

Leo Spaepen

Twee ‘Wijnegemse’ politici hebben in de turbulente periode rond de Eerste Wereldoorlog een rol gespeeld van nationale betekenis: Louis Franck en Alfons Van de Perre. Beiden hebben in de jaren twintig hun buitenverblijf gevestigd in onze gemeente en zijn er ook gestorven: de eerste in zijn kasteel aan de grens met Deurne, de andere in zijn villa aan de grens met Schilde. Over Franck hebben we al geschreven in ons decembernummer van 2014. Ook aan dokter Van de Perre zijn in dit tijdschrift al enkele artikels gewijd, meer bepaald door Wilfried De Vriendt en Raymond Correns in de jaren 1994-’95. Maar op twintig jaar tijd is ons ledenbestand grondig vernieuwd, en voor vele ‘jonge’ leden is Van de Perre enkel een straatnaam. Het zou dus zonde zijn als we van de herdenking van honderd jaar Eerste Wereldoorlog geen

gebruik zouden maken om de verdiensten van deze grote Vlaming nog eens in herinnering te brengen. Want een grote Vlaming wás hij. Als minister drong Franck weliswaar verder door in de hogere sferen van de macht, maar volksvertegenwoordiger Van de Perre speelde tijdens en na de oorlog zeker een prominentere rol in de Vlaamse ontvoeringsstrijd dan de voor velen ‘afvallige’ Vlaming Franck. Binnen de Vlaamse beweging was zijn moreel gezag haast onaantastbaar.

Van arts tot politicus

Alfons Van de Perre werd op 13 juli 1872 in Geel geboren als zesde van de acht kinderen van Frans Van de Perre en Victoria Geerts. Zijn ouders hadden een stoffenwinkel. In het Sint-Aloysiuscollege van zijn geboortestad onderging de jonge Alfons al spoedig de invloed van Gustaaf Janssens, een Vlaamsgezinde priester-leraar. Zo getuigde hij in De Standaard van 3 december 1921: *“Ik ben flamingant vanaf mijn twaalfde jaar, op mijn dertiende sprak ik op vergaderingen”*. Hij sloot aan bij het Algemeen Katholiek Vlaams Studentenverbond (AKVS) en als organisator of spreker nam hij geregeld deel aan allerlei manifestaties. Daarmee ging hij door toen hij, eerst in Namen en daarna in Leuven, geneeskunde ging studeren. Het was de tijd van het algemeen meervoudig stemrecht en van priester Daens, wiens strijd voor een sociaal christendom en tegen de Franstalige katholieke bourgeoisie grote indruk maakte op de jonge academicus.

Nadat hij in 1897 met onderscheiding was gepromoveerd, vestigde de nieuwbakken dokter van de Perre een huisartsenpraktijk in Geel. Bij de boerenbevolking genoot hij al snel een uitstekende reputatie, maar bij de conservatieve politieke elite van de Kempen kon zijn sociaal en Vlaams engagement op bitter weinig sympathie rekenen.

Mogelijk was dat een van de redenen waarom hij drie jaar later naar een meer grootstedelijke buurt verhuisde. In Borgerhout kon hij een dokterspraktijk overnemen, en voor dat doel huurde hij een huis van de vooraanstaande en gefortuneerde familie Bollens. Zo leerde hij de enige dochter van het gezin kennen, Julia (1885-1958), die dertien jaar jonger was dan hij. Op 25 september 1906 trouwden ze. Het echtpaar vestigde zich in nummer 132 van de Frankrijklei, nabij de Nationale Bank. Tussen juli 1907 en februari 1925 kregen ze acht kinderen, van wie er ééntje bij de geboorte overleed. De oudste dochter Maria,

geboren op 18 januari 1909, zou later in Wijnegem bekend worden als verpleegster. Het zesde kind, Martha (*op de foto hieronder poserend tussen beide ouders*), werd in 1916 geboren in het Engelse Dulwich, ten zuiden van Londen, waar het gezin bij het uitbreken van de oorlog een toevlucht had gezocht. Maar vooraleer we zover zijn, gaan we enkele jaren terug om te zien hoe Alfons Van de Perre in de politiek terechtkwam.

Het gezin Van de Perre-Bollens rond 1920, vermoedelijk gefotografeerd naar aanleiding van de plechtige communie van de oudste kinderen Jozef (links) en Maria (rechts). Het zevende kind stierf bij de geboorte, het achtste kwam pas begin 1925 ter wereld, enkele maanden voor het overlijden van vader Alfons.

Dat gebeurde slechts geleidelijk, want hoewel hij als jongeman reeds naam maakte in de Vlaamse beweging, bleef hij zich tot 1912 toch hoofdzakelijk bezighouden met de geneeskunde. Zo gaf hij naast zijn praktijk ook les in een verpleegstersschool, gaf hij een *Leerboek der Ziekenverpleging* uit en publiceerde hij artikels in het *Geneeskundig Tijdschrift voor België*. Maar zijn interesse en inzet voor de Vlaamse zaak werden almaar nadrukkelijker. In een fel opgemerkte toespraak verduidelijkte hij in 1909 zijn opvattingen over de toestand van de Vlaamse beweging: “*Dagelijks ondervind ik*”, zo sprak hij, “*hoe wij,*

Vlaamse jongens, door ons verfranst onderwijs onbeholpen en onmondige kinderen blijven om onze gedachten te vertolken. [...] Omwille van de taaltoestanden in Vlaanderen kan ons volk geen gelijke tred houden met de andere volkeren; het blijft ten achter omdat het langs een omweg, de Franse taal, de beschaving bemeesteren moet”.¹

De Vlaamse strijd spitste zich in die jaren inderdaad vooral toe op de kwestie van de vernederlandsing van het onderwijs. Wetsvoorstellen van Edward Coremans en van Franck-Segers over het taalgebruik in het vrij secundair onderwijs botsten op fel verzet, niet alleen van de Franstalige politici, maar ook van het episcopaat, dat al in 1906 had verklaard het Frans als voertaal in het onderwijs te willen behouden. Een vlammend verzoekschrift, opgesteld door Alfons Van de Perre in mei 1909 en ondertekend door tientallen vooraanstaande Vlamingen, maakte ophef: *Wat de bisschoppen ons voor nu en voor de toekomst willen opdringen is een verzaking aan onze taal in onze hogere levensuitingen. [...] Kardinaal Mercier, op wiens breedzienigheid wij al te veel gebouwd hadden, werd een ware apostel der verfransing...*

Nadat het parlement ten langen laatste in april 1910 een afgezwakt voorstel over het middelbaar onderwijs had goedgekeurd,² verplaatste het zwaartepunt van het strijdgewoel zich naar het hoger onderwijs. De heikele kwestie van de vernederlandsing van de Gentse universiteit zou het politieke leven in België twintig jaar lang vertroebelen en zou ook het leven van dokter Van de Perre blijven beheersen. Hij was van nabij betrokken bij de voorbereiding van het wetsvoorstel dat Louis Franck in maart 1911 indiende en dat de vernederlandsing van Gent vanaf 1916 inhield. Ook nam hij overal waar hij kon de verdediging van het voorstel op zich. Zo bouwde hij, in een uitvoerige en fel opgemerkte bijdrage in het tijdschrift *Dietsche Warande en Belfort* van mei 1911, met een eenvoudige logica een ijzersterke argumentatie op, in de zin van: *Hebben wij, Vlamingen, die de meerderheid in België uitmaken, niet het recht onze kinderen in het Vlaamsch op te voeden? Wie durft dat betwijfelen? Het mag niet zijn dat de vrijheid*

---

¹ AMVC, Archief Van de Perre, niet-geordende geschriften, 1909-1910.

² Een deel van de lessen diende voortaan in het Nederlands te worden gegeven. Zie ook blz. 31 van het artikel *Leven en dood van een staatsman: Louis Franck (1868-1937)*, in: Tijdschrift HK Jan Vleminck, december 2014.

*van den huisvader gedwarsboomd of belemmerd worde. De vrijheid in feite dient overeen te komen met de vrijheid in rechte. [...] Welnu, hoe zullen wij die vrijheid kunnen bezitten, indien er geene Vlaamsche hoogeschool bestaat? Indien wij het recht hebben onze kinderen in het Vlaamsch op te voeden, dan moet de staat er voor zorgen dat één der beide hoogeschoolen Vlaamsch zij.*³

Van de behandeling van het radicale wetsvoorstel-Franck was echter nog niets in huis gekomen, toen Alfons Van de Perre zelf in 1912 voor

de Kamer verkozen werd. Reeds bij tussentijdse verkiezingen in 1910 was hem een plaats aangeboden op de lijst van de Meetingpartij, maar toen had hij geweigerd en had hij in zijn plaats de jonge professor in de psychologie Frans Van Cauwelaert (1880-1961) naar voor geschoven. Twee jaar later werden de rollen omgekeerd; het was nochtans pas na lang aandringen van Van Cauwelaert dat de toen 40-jarige Van de Perre er eindelijk in toestemde de stap te zetten naar de officiële politiek. Om zich ten volle aan zijn nieuwe taak te kunnen

wijden, besloot hij zijn dokterspraktijk op te geven. De katholieke Meetingpartij veroverde op 2 juni 1912 in Antwerpen 52 % van de stemmen en acht zetels. Van Cauwelaert en Van de Perre vormden voortaan, samen met een paar anderen, een geduchte Vlaamsgezinde fractie binnen hun partij. Beiden zouden voortaan als vrienden strijden voor de Vlaamse belangen, zowel in als buiten het parlement. (*Foto: Frans Van Cauwelaert op latere leeftijd.*)

Aan de vooravond van de oorlog

De eerste tussenkomsten van Alfons Van de Perre in het parlement handelden over de economische belangen van Antwerpen. Meer in het

---

³ Van de Perre doelt hier op de beide rijksuniversiteiten Gent en Luik. Daarnaast waren ook de vrije universiteiten van Leuven en Brussel uitsluitend Franstalig. Pas nadat Gent in 1930 volledig was vernederlandst, werden Leuven en Brussel in het midden van de jaren dertig tweetalig.

bijzonder pleitte hij voor de snelle aanleg van een Schelde-Rijnkanaal, dat de Antwerpse haven rechtstreeks met het Duitse hinterland zou verbinden. Ook achtte hij het nodig het Kempisch kanaal te verbreden met het oog op de exploitatie van het Kempische steenkoolbekken. De realisatie van beide voorstellen maakte hij echter zelf niet meer mee.

Toch kon het niet verbazen dat de nieuwe volksvertegenwoordiger vooral interesse toonde voor taalproblemen. Terwijl het taaie dispuut over de vernederlandsing van het onderwijs zich verder voortsleepte, kwamen ook de taaltoestanden in het leger volop in het vizier van de Vlaamsgezinden. De aanleiding was dat Charles de Broqueville (1860-1940, *zie foto*), die regeringsleider was van 1911 tot 1918, in het licht van de toenemende oorlogsdreiging eind 1912 een wetsontwerp indiende over de invoering van de algemene persoonlijke dienstplicht.⁴ In een lange uiteenzetting pleitte Alfons Van de Perre er op 26 en 27 februari 1913 voor dat de legerleiding haar opvoedende opdracht ernstig zou ter harte nemen, onder meer door de omgeving van de kazernes te zuiveren van wat hij noemde “*ongelukkige slachtoffers van den handel in blanke slavinnen*”. Maar

de kern van zijn toespraak was een retorische vraag: hoe kunnen onze Vlaamse recruten in godsnaam behoorlijk worden opgeleid, als de meeste instructeurs de taal van hun soldaten niet kennen? “*Verstaat gij nu waarom wij, Vlamingen, steeds onverzoenlijke antimilitaristen waren en het beslist zullen blijven, zolang onze Vlaamse soldaten behandeld worden als verstotelingen?*” Om die wantoestand uit de wereld te helpen zag hij maar twee oplossingen: ofwel zouden alle militairen bij elke bevordering verplicht moeten worden Nederlands te kennen, ofwel zou het leger in aparte Vlaamse en Waalse regimenten moeten worden ingedeeld. De eerste optie leek hem niet realistisch, want nog maar enkele weken voordien schreef L’Echo de l’Armée: *Le*

---

⁴ Het systeem van de loting bestond tot 1909, toen het werd vervangen door het stelsel van de beperkte persoonlijke dienstplicht van één soldaat per gezin.

*Wallon n'a jamais eu besoin de ce dialecte flamand qui varie d'Ypres à Anvers; il n'en aura pas besoin au régiment et il ne l'apprendra pas durant les deux années de service.*⁵ Dus bleef er volgens Van de Perre maar één mogelijkheid: afzonderlijke legereenheden voor Vlamingen en voor Walen.

Hij zal zelf wel niet verwacht hebben dat dit amendement zou worden goedgekeurd, wat dan ook niet gebeurde. Toch kwam de Franstalige Kempenaar baron de Broqueville, die ook minister van Oorlog was, in een nieuw ontwerp een stuk tegemoet aan de Vlaamse verzuchtingen: van de officieren zou in de toekomst een elementaire kennis van de tweede landstaal worden gevraagd en de Vlaamse recruten zouden in het Nederlands worden opgeleid. Maar de bevelen zouden ook in de toekomst uitsluitend in het Frans worden gegeven.

Niet onbelangrijk detail: de aangekondigde verbeteringen zouden pas ingaan op 1 januari 1916... En zo was aan het front van de Eerste Wereldoorlog het Frans nog altijd de enige officiële taal van het leger.

Al geruime tijd werd in kringen van katholieke Vlaamse intellectuelen de behoefte gevoeld aan een nationaal dagblad dat als spreekbuis zou fungeren van de Vlaamse beweging. De bonden van oud-hogeschoolstudenten en het *Katholiek Vlaamsch Secretariaat*, dat onder leiding stond van de jonge germanist Ernest Claes⁶, drongen sterk aan op de stichting van een krant die deze leemte zou opvullen. Hun vraag viel bij Frans Van Cauwelaert en Alfons Van de Perre niet op een koude steen. In 1912 begon de laatstgenoemde het benodigde kapitaal in te zamelen bij vrienden en sympathisanten en te bestuderen hoe een krant werd uitgegeven. Op 2 mei 1914 werd de stichtingsakte van de n.v. *De Standaard* ondertekend in het Antwerpse koffiehuis *Wagner*, naast de opera. Van de duizend aandelen nam Van de Perre er 104 voor zijn rekening, waarmee hij met voorsprong de grootste aandeelhouder werd; Van Cauwelaert stelde zich tevreden met 4. Onder de

---

⁵ *De Waal heeft dat Vlaamse dialect dat verschilt van Ieper tot Antwerpen, nooit nodig gehad; hij zal het in zijn regiment niet nodig hebben en zal het ook niet leren in de twee jaar van zijn legerdienst* (L'Echo de l'Armée, 5 januari 1913).

⁶ Ernest Claes (1885-1968) was niet alleen een gevierd auteur, maar hij werd in 1913 ambtenaar bij de Kamer van Volksvertegenwoordigers en had dus goede contacten met Van Cauwelaert en Van de Perre. Hij zou ook later met de dokter een vriendschappelijke correspondentie blijven onderhouden.

151 intekenaars bevonden zich ook Lieven Gevaert, Ernest Claes, de toekomstige gouverneur Hendrik Baels en Gustaaf Sap, de latere volksvertegenwoordiger die in 1927 de controle over de krant zou verwerven. Frans Van Cauwelaert werd tot voorzitter van de raad van beheer aangesteld en zou zich om de redactie bekommeren; Alfons Van de Perre kreeg als afgevaardigde-beheerder de feitelijke directie van de krant in handen. Het eerste nummer zou op 22 november 1914 van de persen rollen ... maar het eerste kanonschot van de oorlog veegde op 4 augustus al die plannen voor vier jaar van tafel.

Een delicate en slopende reis

Begin september 1914 stuurde dokter Van de Perre zijn vrouw, met de vijf kinderen die ze toen al hadden, via Oostende naar Londen. Zelf stelde hij zich ter beschikking van de Belgische legerleiding om te helpen bij de verzorging van zieken en gewonden en bij de evacuatie van vluchtelingen naar Engeland. Vermoedelijk op 6 oktober stak hij eveneens het Kanaal over. Daarmee werd hij één van de zowat dertig parlementsleden die tijdens de oorlog in het buitenland zouden verblijven - de regering niet meegerekend, die zich in Sainte-Adresse nabij Le Havre had geïnstalleerd. Ook in Londen ontfermde Van de Perre zich over hulpbehoevende Belgische vluchtelingen.

Niet lang na zijn aankomst kreeg hij van de Belgische regering en met de uitdrukkelijke goedkeuring van Londen het verzoek om, samen met de Brugse jurist en volksvertegenwoordiger Eugène Standaert (1861-1929), naar Zuid-Afrika te reizen om er de politici en de bevolking te informeren over de houding van België in de oorlog. Vanuit Duits-Zuidwest-Afrika⁷ verspreidden Duitse agenten immers misleidende informatie in de vroegere Boerenrepublieken Oranje-Vrijstaat en Transvaal. Volgens die geruchten zou België, als een soort voorhoede van Frankrijk, zijn neutraliteit hebben geschonden en zelf Duitsland hebben aangevallen, zodat dit laatste land niet anders kon dan zich

---

⁷ Zuidwest-Afrika werd in 1884 door een Koloniale Conferentie toegewezen aan Duitsland, dat er in het begin van de twintigste eeuw een opstand van de autochtone Herero's en Nama's bloedig neersloeg. Na de Eerste Wereldoorlog kwam het land als mandaatgebied onder de hoede van Zuid-Afrika. In 1990 veroverde het de onafhankelijkheid, na een lange strijd van de Swapo tegen het Zuid-Afrikaanse apartheidregime, en veranderde het zijn naam in 'Namibië'.

verdedigen. Dat de Britten België ter hulp kwamen was dus zagezegd onrechtvaardig. Bovendien spoorden Duitsgezinde bladen de Boeren bijna openlijk aan om te profiteren van de moeilijke situatie in Europa en om zelf in opstand te komen tegen hun Engelse overheersers... Vele Afrikaners lieten zich door zulke propaganda maar al te gewillig beïnvloeden. Zij waren immers nog niet vergeten dat Oranje-Vrijstaat, Transvaal en Natal in de Tweede Boerenoorlog van 1899-1902 door de Britten met geweld bij de Kaapkolonie waren ingelijfd, en daarom koesterden ze in hun binnenste meer sympathie voor hun Germaanse broeders, die hen in die strijd hadden gesteund.

Ook Van de Perre was toentertijd een vurige supporter geweest van de Boeren. Want vochten ook zij niet, net als de Vlamingen in België, voor hun rechten en voor hun taal tegen een machtige, dominante cultuur? De beslissing om die delicate missie te aanvaarden, viel hem dus niet gemakkelijk, want hij wilde in geen geval voor de politieke kar van Londen worden gespannen, zoals hij ook schreef in een niet-gepubliceerde notitie: *Was het niet onrechtvaardig om onderdanigheid te gaan prediken bij de Zuid-Afrikaansche bevolking, wanneer ik in mijn land in een geestestoestand van opstand tegen Duitschland verkeerde, zooals deze bevolking tegenover Engeland?*

De Belgische gezanten bij hun vertrek.

Nee, het doel van de zending kon dus voor hem niet zijn: de rebellie te veroordelen die op dat ogenblik aan de gang was in Zuid-Afrika (zie *kaderstukje*). Het eerste doel moest wél zijn: *Door het opwekken van*

het geweten der menscheid tegen de wreedheden door de Duitschers bewezen, verdere wreedheden te voorkomen.

De Vijf shilling-opstand

In september 1914 beloofde de Zuid-Afrikaanse president Louis Botha (1862-1919) aan de Britten dat zijn leger Duits-Zuidwest-Afrika zou veroveren voor Engeland. De aan de grens gelegeerde troepen, die onder leiding stonden van generaal Salomon Maritz, vielen effectief op 13 september de Duitse kolonie binnen. Maar vele Boeren, militairen zowel als burgers, waren het daar absoluut niet mee eens. Drie andere bevelhebbers: Beyers, De Wet en Kemp, kozen openlijk partij tegen president Botha. De binnenlandse spanning steeg ten top toen een gelijkgezinde senator, al dan niet per ongeluk, bij een controlepost werd doodgeschoten. Daarop veranderde generaal Maritz van kamp. Hij nam de leiding van de opstand, verklaarde prompt de vier Zuid-Afrikaanse provincies vrij van Britse overheersing en sloot op 17 oktober een verdrag met de Duitsers. Hij hekelde ook de Engelse ideeën over rassengelijkheid en riep alle blanke Afrikaners op om zich aan te sluiten bij de rebellen. Zowat 12.000 man beantwoordde die oproep. Ruimschoots onvoldoende echter om zich te kunnen meten met de 32.000 soldaten die Botha trouw bleven. De opstandige generaals werden één na één verslagen tussen 24 oktober 1914 en 4 februari 1915. 'Manie' Maritz vluchtte naar Duits-Zuidwest-Afrika, Beyers verdrong bij het oversteken van de Vaal, De Wet en Kemp gaven zich over. Ze kregen slechts vrij lichte gevangenisstraffen, want bij de Boeren bleven ze zeer populair.

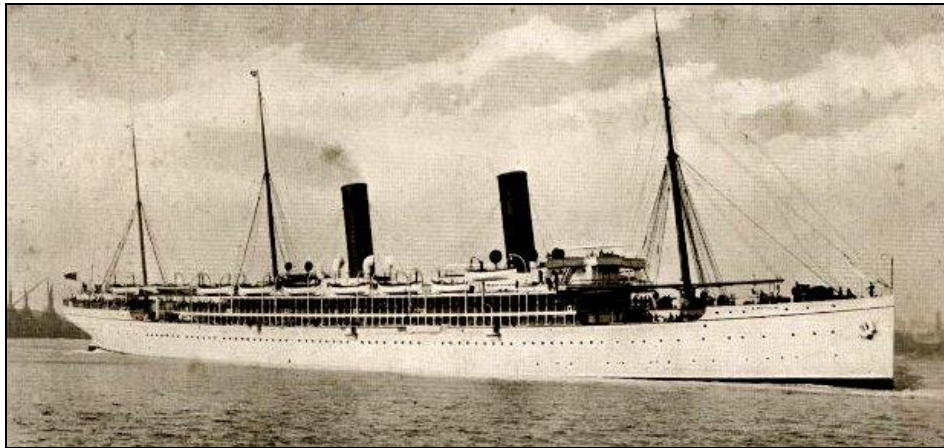

Foto's: Louis Botha en Manie Maritz.

De Maritz-rebellie kreeg de naam 'Vijf shilling-opstand' nadat generaal De Wet een - volgens hem belachelijke - boete van vijf shilling had gekregen, omdat hij een zwarte inheemse jongen met een zweep had geslagen.

Na het neerslaan van de opstand hervatten de Zuid-Afrikaanse troepen de strijd in het latere Namibië. De Duitse legercommandant gaf zich over op 9 juli 1915. Ook andere Duitse kolonies in Afrika werden door de geallieerden veroverd.

Op 5 december gingen de Belgische gezanten in Folkestone aan boord van de *Briton*. Uit vrees voor Duitse kapers - op twaalf weken tijd hadden die al 52 koopvaardijsschepen tot zinken gebracht - waren hun namen uit de passagierslijsten weggelaten en was het de pers verboden iets over hun vertrek te schrijven. Over de achttiendaagse zeereis en over hun aankomst in Zuid-Afrika schreef dokter Van de Perre enkele brieven aan zijn vrouw.⁸

De Briton, waarmee de Belgische gezanten naar Kaapstad reisden.

Afgezien van een beetje zwaar weer en de onvermijdelijke zeeziekte, verloopt de vaart voorspoedig: *Ware die ongesteldheid niet gekomen, ik had het te goed aan boord: wij worden als prinses gediend. [...] Ik zou haast den oorlog vergeten, ware het niet dat het dagblad hier op schip gedrukt er ons aan herinnerde. En zeggen dat ik vreesde geen nieuws te hebben van den oorlog. 's Nachts om twee uur wordt het officieel bericht hier door draadlooze telegraphie ontvangen en in den loop van den dag gedrukt.*

Op 23 december arriveren ze in Kaapstad, waar ze door tal van personaliteiten worden opgewacht. Nog dezelfde avond publiceren de kranten interviews en foto's onder de titel *De gezanten van het edele België*. De kennismaking met de stad en met enkele daar wonende landgenoten ontlokt van Van de Perre de bedenking: *Er is hier veel eigenaardigheid. Ge kunt u moeilijk inbeelden hoe aardig het is bij 't eerste zicht die mengeling van blanken, zwarten, gelen enz. Maar men wordt er zoo gauw aan gewend, te meer als men ziet hoe beleefd en voorkomend velen van deze zwarten zijn.*

---

⁸ AMVC, Archief Van de Perre, P 345 (zie ook R. Correns, *Dr. A. Van de Perre, de zending in Zuid-Afrika*, in: tijdschrift HK Jan Vleming, juni 1995, p. 32-46.)

In hun hotel stromen van overal telegrammen en uitnodigingen toe. Zowel van de Engelsen als van de Boeren is de belangstelling enorm. *Wat voel ik me fier Belg te zijn. Eén zaak is maar te vrezen: dat iedereen te veel wil doen. Wat men ons hier aan feesten voorbereidt is ondenkbaar! En 't is nog maar een begin! [...] Moesten wij spreken in al de steden en dorpen waar er om eene spreekbeurt wordt gebeden, wij waren nog binnen een jaar niet terug in Europa.*

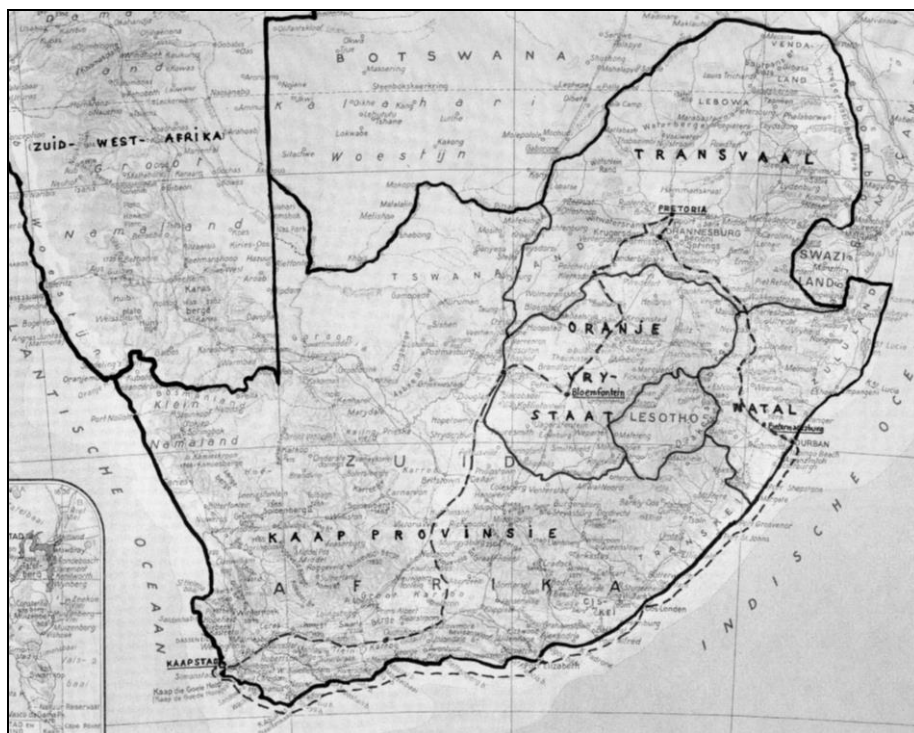
Nog vóór het jaareinde houdt het duo een eerste massameeting in Kaapstad: *We hielden woensdag een redevoering hier in Cape Town voor vijfduizend menschen; wat een prachtig publiek! Nooit sprak ik voor dergelijke vergadering. Al wat naam heeft in en buiten de stad was aanwezig; ja, dat was grootsch. We voelen hoeveel goed we doen voor ons land hier.*

Van de Perres collega Eugène Standaert schreef na hun terugkeer in België een boeiend, zij het wat zelfingenomen verslag,⁹ dat ons naast talloze details over de reis ook een goed idee geeft van het verloop van zulke meetings. Aan hun optreden in Kaapstad besteedt hij wel tien bladzijden. Ze *schrijden* naar het sprekerspodium in de enorme zaal vol mensen in galakledij, *terwijl machtig de Brabançonne dreunt uit reusachtige orgels*. Na een inleiding door de burgemeester schetst de Brugse politicus een romantisch beeld van het vooroorlogse België met zijn vredelievende mensen, zijn historische steden en zijn rijke kunstschaten. Vervolgens beschrijft hij, in schril contrast, *de inval der barbaren*: het in puin schieten van Leuven en andere oude steden, de brandstichtingen, de moorden op onschuldigen, de verkrachtingen, de massale kunstroof enz. Handig bespeelt de advocaat de emoties van zijn toehoorders wanneer hij bijvoorbeeld vertelt over *“de wilde vlucht van duizenden ongelukkigen zonder have of goed: moeders, met zich sleepend zes of zeven verhakkelde, uitgemergelde en in lompen gekleede kinderen; ouderlingen, zinneloos voor zich starend bij het gestadig herdenken van al die wreedheden die ze hadden beleefd; jonge dochters met loshangende haren, als door de ruwe behandeling afgestompt. Al die ongelukkigen sleurden met zich eenige prullen in der haast bijeengeraapt... [...] En over die tragische drommen zoefde een zucht van hijgenden angst die aan zinneloosheid grensde.”* Als de

---

⁹ E. Standaert, *Een Belgische zending in het land der Boeren*, Den Haag, 1915 (ook te lezen op het internet).

spreker vervolgens “*onzen beminden Vorst, Koning Albrecht, den dappersten onder de dapperen*” ten tonele voert, noteert hij: *Hier werd de meeting verscheidene minuten onderbroken; gansch de zaal stond recht en wuifde met zakdoeken en hoeden.* Ook verder wordt zijn rede door *langdurige en donderende toejuichingen* onderbroken. Aan het tweede deel, dat Van de Perre voor zijn rekening neemt, maakt Standaert heel wat minder woorden vuil: *Mijn collega, wiens spreekgeluid nu weer in orde was* (de avond voordien was hij hees teruggekomen van een andere vergadering), *gaf toen met lichtbeelden talrijke bijzonderheden over de in België bedreven gruwelen.*

Linksboven zien we de Duitse kolonie, nu Namibië. Daaronder de grote Kaap-provincie en rechts de oude Boerenrepublieken. Lesotho was een Britse kroonkolonie. De stippellijn duidt het traject aan dat de Belgische gezanten volgden.

Na Kaapstad begint, in de verzengende hitte van de Afrikaanse zomer, een twee maanden durende rondreis in het onmetelijke land, van stad naar stad, van ontvangst naar ontvangst, van meeting naar meeting. De lange trajecten doen ze per trein, voor kleinere verplaatsingen langs dikwijls moeilijk berijdbare wegen gebruiken ze de ‘motorkar’ (lees: primitieve auto). Het laatste stuk, terug naar Kaapstad, leggen ze per schip af langs de kust van de Indische Oceaan.

In de hele Kaapprovincie is het onthaal zonder meer uitbundig. Haast dagelijks geven ze een toespraak, soms in het Nederlands en soms in

het Engels. Telkens zijn het variaties op dezelfde thema's: opwekken van sympathie voor het arme maar dappere België, beschrijving van de wreedheden van de Duitsers en ontmaskering van hun leugens. Ze hoeden er zich angstvallig voor partij te kiezen in de binnenlandse problemen of de lof te zingen van de Britten in de oorlog.

Toch is de ontvangst in Oranje-Vrijstaat en Transvaal een stuk koeler. Ze worden goed gewaar dat de Duitse roddelcampagne bij de Boeren haar effect niet heeft gemist, zegt Standaert: *Eenige dagbladen der Hollandsche pers, door Duitschland betaald, hadden tegen ons samengespannen; ze trachtten de Belgische gezanten voor Engelschen te doen doorgaan en dreven de kleingeestigheid zoo ver, dat ze vroegen wie ons verblijf in de verschillende steden betaalde en wie den salonwagen, waarin wij reisden, bekostigde.*

Dat neemt niet weg dat ook hier massa's belangstellenden van overal samenkomen om de Vlamingen te horen. En telkens voltrekt zich het wonder, rapporteert de Bruggeling: *Voor al de Vlaamsche taal werkte tooverachtig op hen in. Het scheen me altoos toe dat na de eerste woorden reeds hunne vijandelijke houding verdween.*

Na een meeting in een of ander dorp leest hij in een krantenverslag: *De indrukwekkende redevoeringen der Belgische afgevaardigden, waarbij de gruwelen in België gepleegd werden geschilderd, verwekten een storm van verontwaardiging en emotie bij het talrijke publiek. Vele aanwezigen, bij het verhaal der misdaden op vrouwen en kleine kinderen begaan, betuigden door luide kreten hunnen afschuw jegens den beul en hunne sympathie jegens de slachtoffers. Op zekere oogenblikken, wanneer de redenaars in aandoenlijke bewoordingen België's ongelukken herinnerden, weende gansch de zaal.*

Het pleit is beslecht, het doel is bereikt. De publieke opinie heeft zich afgekeerd van Duitsland. Wanneer de Belgische gezanten, begin maart 1915, in Kaapstad al aan boord zijn van de *Balmoral* om de terugreis aan te vatten, krijgen ze nog bezoek van een groepje soldaten, jonge Boeren, die in hun zangerig en eenvoudig Nederlands¹⁰ zeggen: *“Wij komen u vaarwel zeggen en de eer genieten u de hand te drukken. Wij hebben de groote meeting in Pretoria bijgewoond en uwe redevoeringen gehoord. Denzelfden avond beslisten wij dienst te nemen als*

---

¹⁰ De naam 'Afrikaans' was toen nog niet ingeburgerd. Deze dochtertaal van het Nederlands werd in 1925, naast het Engels, de officiële taal van Zuid-Afrika.

vrijwilligers en te gaan vechten tegen de barbaren die onze arme Vlaamsche broeders hebben gemarteld. Binnen eenige dagen vertrekken we naar Zuidwest-Afrika, en als daar alles achter de rug is en als 't God belieft, komen wij naar Vlaanderen."

Terug in Europa, gaan beide gezanten eerst bij koning Albert in De Panne verslag uitbrengen over hun succesrijke missie. Op 23 maart ziet Alfons Van de Perre eindelijk zijn vrouw en zijn kinderen terug in Dulwich. De hele onderneming heeft hem echter danig verzwakt, want zijn lichaam is, zo zegt hij zelf, door malaria aangetast.

In de ban van frontbeweging, activisme en repressie

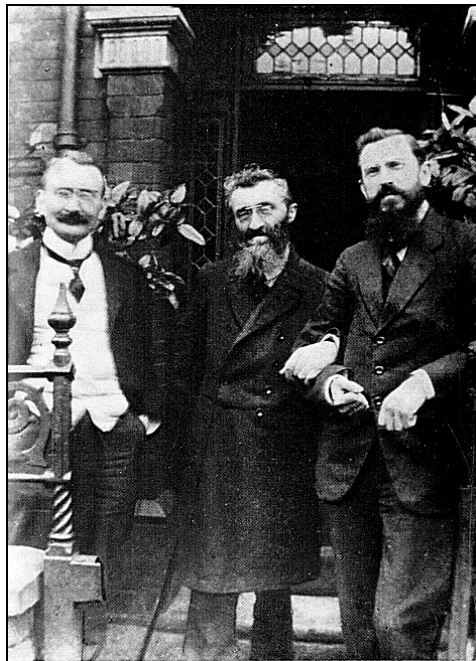
Na een lange verplichte rust verbeterde zijn gezondheidstoestand wel wat, maar helemaal de oude zou hij nooit meer worden. Het belette de gedreven volksvertegenwoordiger niet om zich na de zomer met hernieuwde ijver op de Belgische taalproblemen te storten.

Een militaire plechtigheid op 1 november 1915, waarop o.a. aan Vlaamse soldaten onderscheidingen werden uitgereikt, verliep als naar gewoonte helemaal in het Frans. In *De stem uit België*, een in Londen verschijnend weekblad, liet hij een scherp artikel opnemen waarin hij fel van leer trok tegen de regering en de militaire overheid: *Ons leger bestaat uit 75 tot 80 procent Vlamingen. Stelselmatig worden zij aangesproken in een taal die de soldaten niet verstaan. Toen een aalmoezenier eenige woorden in 't Vlaamsch tot hen richtte, werd hem door een officier toegesnauwd: "Pas de flamingantisme!"*

Ook in kranten en tijdschriften die achter het front en bij Vlamingen in het buitenland verschenen, liet Van de Perre zijn stem geregeld horen. Vooral voor het weekblad *Vrij België*, dat Frans Van Cauwelaert in Nederland uitgaf, pleegde hij menig radicaal artikel. En opdat de bondgenoten niet eenzijdig door Franstalige bronnen zouden worden geïnformeerd, schreef hij ook een uitvoerige studie over *The language question in Belgium*.

Van Cauwelaert verbleef in het najaar van 1916 een paar weken in Engeland, waar hij met zijn vriend lange gesprekken voerde over hun houding tegenover het activisme. Dat Vlamingen bereid waren met de bezetter samen te werken om de vernederlandsing van de Gentse universiteit of de bestuurlijke zelfstandigheid door te drukken, vond

Alfons Van de Perre een vergissing die de Vlaamse beweging veel schade zou toebrengen - een visie waarvan de juistheid door de tijd zou worden bevestigd. Toch kon hij, menselijk gezien, enig begrip opbrengen voor activisten die uit idealisme handelden. Hij zou hen ook nooit verraders noemen, want ze werden volgens hem gedreven door wanhoop omdat ze met hun gerechtvaardigde eisen geen gehoor vonden bij hun eigen ministers. De Fransgezinde regering had dus de opkomst van het activisme eigenlijk aan zichzelf te danken, vond hij.

Drie Vlaamse voormannen, v.l.n.r. dokter Van de Perre, dokter Laporta en Frans Van Cauwelaert, ontmoeten elkaar tijdens de oorlog in Engeland.

In mei 1917 vestigde Van de Perre zich met zijn gezin in Honfleur, nabij Le Havre. Zo zat hij dichterbij de Belgische regering en kon hij de ministers gemakkelijker onder druk te zetten om iets te doen aan de taaltoestanden aan het front, waarover hij talrijke brieven ontving. Hij sprong ook herhaaldelijk in de bres voor frontsoldaten die door de krijgsraad werden veroordeeld omdat ze bijvoorbeeld Vlaamsgezinde vlugschriften hadden verspreid of leuzen hadden gekalkt. En zelfs de koning liet hij niet met rust. Zo klaagde hij in oktober 1917 in een brief aan Albert I: *De Vlaamsche soldaten zijn boos omdat zij niet bekomen de eenvoudige rechten welke het Engelsch Bestuur vanzelf aan de negers van Afrika toekent: het recht om aangevoerd te worden door oversten die hen verstaan.* De koning liet antwoorden dat heel de Vlaamse kwestie na de oorlog wel zou worden opgelost...

Voor de ondergrondse frontbeweging, geleid door Adiel Debeuckelaere en zijn medewerkers Filip de Pillecijn, Hendrik Borginon en Frans Daels, werd hij een echte vertrouwensman, veel meer dan een Van Cauwelaert, die zich een gematigder en meer ‘Belgisch’ profiel had aangemeten en daardoor bij vele radicale Vlamingen in ongenade was gevallen. Hoe groot de populariteit wel was die de dokter aan het front genoot, wordt door de tekst van een affiche van maart 1918 geïllustreerd: *Vlamingen, wilt gij den oorlog geen drie à vier jaar meer zien duren, wilt gij het recht van België trouw verdedigd zien op de vredesconferentie, eischt Vlaamsch-minnende ministers zoals Dr. Van de Perre, volksvertegenwoordiger te Honfleur. In Vlaanderen Vlaams! Vliegt de blauwvoet, storm op zee!*

Foto: Adiel Debeuckelaere, leider van de frontbeweging

Omdat zijn gezondheid meer en meer te wensen overliet, verhuisde Alfons Van de Perre op het einde van de oorlog, in september 1918, met zijn gezin naar Villefranche-sur-Mer, nabij Nice. Daar was een hospitaal waar Vlaamse vrienden werkten. Het was ook daar dat hij het einde van de oorlog vernam. Samen met zijn vrouw reisde hij per trein naar Parijs en verder met een huurauto naar België; de kinderen liet hij in Frankrijk achter onder de hoede van zijn secretaris. Pas in februari 1919 zou het gezin opnieuw verenigd worden in Antwerpen.

Nog vóór de Wapenstilstand hadden de stichters van De Standaard met elkaar contact opgenomen om de krant zo snel mogelijk effectief te laten verschijnen. Bij de voorbereiding daarvan nam Van de Perre, niettegenstaande zijn wankele gezondheid, het meeste werk op zich. Het eerste nummer, slechts op twee grote pagina's gedrukt, verscheen op 4 december 1918 op 6.000 exemplaren en kostte 10 centiemen. Het aantal bladzijden nam echter snel toe, evenals het aantal lezers. Vier maanden later werd ook een Standaard-boekhandel geopend.

Van de Perre was niet alleen zakelijk leider van de krant, hij schreef ook zelf hoofdartikels, op vijf jaar tijd zowat tweehonderd. Daarmee werd hij zonder twijfel een van de meest gezaghebbende stemmen van de Vlaamse beweging en van de Vlaamse intelligentsia *tout court*.

Een van zijn eerste artikels handelde over de ongelijke behandeling van Vlaamse en Waalse activisten na de oorlog. Vooral de Vlamingen waren immers kop-van-jut. Sommigen waren het land uit gevlucht, anderen werden tot gevangenisstraffen veroordeeld of gebroodroofd. Vlaamsgezindheid was automatisch verdacht. De militaire veiligheidsdienst ging zo ver dat hij een lijst opmaakte van ‘staatsgevaarlijke’ lectuur, die de Post op ministerieel bevel niet mocht verspreiden. Op die lijst prijkten o.a. werken van Stijn Streuvels en August Vermeylen, naast gedichten van Guido Gezelle en Albrecht Rodenbach.¹¹

Deze laatste maatregel, door Van de Perre aan het licht gebracht en aangeklaagd, vormde de aanleiding voor de zogenaamde *Interpellatie van de drie Vans* in de Kamer (14-22 mei 1919), die in Vlaanderen grote weerklank en brede instemming vond. Het waren Van de Perre, Van Cauwelaert en de Vlaamsgezinde oud-minister Aloïs Van de Vyvere die de regering interpelleerden over ‘administratieve praktijken inzake taalaangelegenheden’. Hun toespraken werden op verzoek van de Walen in het Frans gehouden, maar achteraf in het Nederlands gepubliceerd in *De Standaard*. Het betoog van Van de Perre was van de drie het best gedocumenteerde en het indrukwekkendste, omdat het steunde op feiten die hij zelf had meegemaakt en op dossiers die hij zelf tijdens de oorlog had samengesteld.

Hij vertrok van de stelling dat de structuur van de Belgische staat niet was aangepast aan de tweeledigheid van het Belgische volk. Daarna hekelde hij de bovenvermelde censuurmaatregel en behandelde hij de wantoestanden aan het front. Als dokter legde hij de nadruk op het feit dat er in vele ziekenhuizen geen enkele dokter of verpleegster was die de taal van de zieken verstond, soms met dodelijk gevolg. Toen de Duitsers gifgas begonnen te gebruiken, zo vervolgde hij, werd aan sommige compagnies uitsluitend in het Frans uitgelegd hoe ze zich daartegen konden beschermen. Hij las ook een verslag voor waaruit bleek dat 90 % van de Vlaamse soldaten die in Franse gevangenschappen werden vastgehouden, onschuldig waren of althans te streng werden

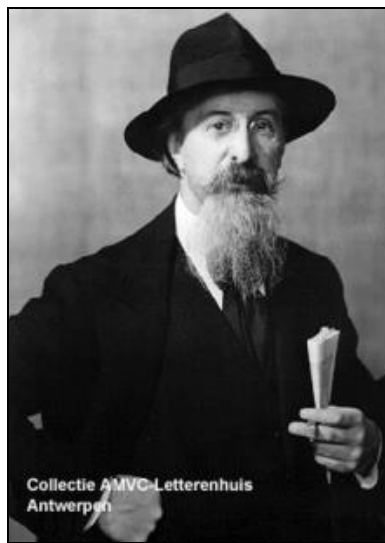
---

¹¹ Minister van Oorlog Masson verdedigde de maatregel o.m. met als argument dat Streuvels in zijn boek *Oorlogstijd* met sympathie geschreven had over Duitse officieren die bij hem hadden gelogeed. Rodenbach werd gewraakt omwille van de versregel *Wat wals is, vals is, sla dood* (in een gedicht over de Guldensporenslag!).

behandeld omdat ze Vlaamsgezind waren. Sommigen werden zelfs als slaven tentoongesteld en verkocht aan grote bosontginners...

Na een lange opsomming van feiten concludeerde hij: *“Zij die onze soldaten tot de gevangenen verwezen, zij die ze naar de compagnie der houthakkers zonden, handelden steeds in dezelfde geest als zij die Guido Gezelle, Rodenbach en een groot aantal onzer meest hoogstaande Vlaamse schrijvers als verdacht aanzagen... Mijne heren, denkt ge niet, na de aangehaalde voorbeelden gehoord te hebben, dat er iets omgaat in het hart der jonge mannen, iets dat niet gunstig is voor het land, iets als een opstand die broeit?”*

Het kon natuurlijk niet verbazen dat Van de Perre als een der eersten pleitte voor amnestie. Voor kleine misdrijven kwam die er inderdaad op 9 november 1919. Daarnaast vroegen en kregen talrijke individuele slachtoffers van de repressie zijn steun, onder wie heel wat vooraanstaande Vlamingen uit de culturele sector.

Bekende slachtoffers van de repressie die op de steun van Alfons Van de Perre konden rekenen: v.l.n.r. Emmanuel de Bom, Jef Van Hoof en Lodewijk Dosfel.

De schrijver Emmanuel de Bom, die als bibliothecaris was afgezet wegens medewerking aan een activistisch weekblad, bezorgde hij een job bij de Standaard. Voor de componist van (te) Vlaamse liederen Jef Van Hoof, die maandenlang opgesloten zat, pleitte hij openlijk in de Kamer. Op het proces van Lodewijk Dosfel, de jurist en letterkundige die een leerstoel had aanvaard aan de vervlaamste universiteit van Gent, getuigde hij ter ontlasting, en na diens veroordeling ijverde hij met succes voor zijn vrijlating. Het zijn maar enkele voorbeelden. Ook

in tal van minder bekende gevallen bemiddelde hij bij de bevoegde minister of gaf hij financiële steun aan de getroffen familie.

Zijn laatste jaren

De grootste frustratie van dokter Van de Perre was dat de Vlaamse beweging ook na de oorlog hopeloos verdeeld bleef. De radicalen van de tot een heuse politieke partij geëvolueerde frontbeweging en de realisten, die het ondanks alles opportuner vonden om binnen het Belgische kader te blijven en in de traditionele partijen te werken, konden het niet eens worden over een Vlaams minimumprogramma en trokken in gespreide slagorde naar de parlementsverkiezingen van 16 november 1919.

In de Katholieke Partij van Antwerpen behoorden Van Cauwelaert en Van de Perre tot de Vlaams-progressieve vleugel. Ze kregen er felle tegenwind van Paul Segers (1870-1946), leider van de conservatieven. Die wenste geen radicale Vlamingen op zijn lijst en ontketende een lastercampagne tegen Van de Perre. Deze genoot echter brede steun en sympathie in zijn partij en kreeg toch de vierde plaats na Segers, baron de Kerchove-d'Exaerde en Van Cauwelaert. Maar de kandidaat van de arbeidersvleugel, Hendrik Marck, nam slechts vrede met een zesde plaats indien iemand anders bij loting de baan zou ruimen als hij niet verkozen werd. Wat gevreesd kon worden, gebeurde: de katholieken behaalden slechts vijf zetels. Daarop besloot Van de Perre vrijwillig zijn plaats af te staan, tot grote consternatie van vele geestesgenoten, die tevergeefs probeerden hem tot andere gedachten te brengen. Democratie mag niet afhangen van een loterij, vond hij. Zijn vriend Van Cauwelaert getuigde later in *Ons Land* (3.8.1935) dat zijn slepende ziekte zonder twijfel ook een belangrijke rol speelde in zijn beslissing. “*Maar hij had moed genoeg om over zijn leed te zwijgen.*”

Na zijn ontslag legde Van de Perre zich nog meer dan voordien toe op de leiding van *De Standaard*. De hoofdartikels stroomden als het ware uit zijn pen: over economische en sociale problemen, over het sluiten van militaire of handelsverdragen met Frankrijk (waar hij tegen was omdat hij vreesde dat België een vazalstaat zou worden), enz. En natuurlijk liet de taalpolitiek hem niet los. Zowel in als buiten zijn krant bleef hij ijveren voor een Vlaams minimumprogramma: verderlandiging van het onderwijs op alle niveaus, van het gerecht en van

de administratie, en indeling van het leger in Vlaamse en Franstalige eenheden. Hoewel hij het zelf niet meer zou meemaken, toch kan de realisatie van deze doelstellingen in de jaren 1930-'35 mede op het conto van zijn voortdurende inzet worden geschreven.

Ook in de lokale Antwerpse politiek bleef hij achter de schermen nog een belangrijke rol spelen. Het was bijvoorbeeld in zijn privéwoning aan de Frankrijklei dat, na de gemeenteraadsverkiezingen van 1921, een akkoord werd ondertekend tussen de christendemocraten en de socialisten, waardoor Paul Segers en zijn Fransgezinde conservatieven buitenspel werden gezet en Frans Van Cauwelaert burgemeester kon worden. Daarmee kwam er definitief een einde aan de politieke macht van de verfranse bourgeoisie in de Scheldestad.

In de zomer van 1923 kocht het gezin Van de Perre-Bollens een riant buitenverblijf in Wijnegem, aan de Turnhoutsebaan nr. 625. Wie de bouwheer was van het *Berenhof*, nadien *Weilandshof* genoemd, is niet bekend. Vermoedelijk dateerde de villa van rond de eeuwwisseling, toen de cottigestijl in het randstedelijk gebied erg populair was.

Links het Weilandshof, rechts het familiegraf op het kerkhof van Wijnegem.

De dokter verbleef er zijn laatste twee levensjaren en hoopte wellicht dat de buitenlucht zijn gezondheid nog ten goede zou keren. Maar het ging integendeel verder bergaf. Of zijn ziekte nog altijd een gevolg was van de in Afrika opgelopen malaria, is twijfelachtig. Tweemaal onderging hij tevergeefs een chirurgische ingreep en in september 1924 reisde hij nog naar Lourdes, maar ook dat hielp niet.

Karel Bertels, die als tuinier van het Weilandshof was aangeworven, vertelt in bovenvermeld nummer van *Ons Land*: “Wanneer hij in de tuin wandelde, kwam hij steeds, terwijl ik werkzaam was, een praatje slaan. Hij stelde belang in de hof, en hij kende er ook wat van. [...] De kentekens van zijn ziekte begonnen zich vooral te vertonen vanaf mei 1925. Toen heb ik hem menigmaal, wanneer hij te vermoeid was, in een rolstoel door de hof geleid. Veel heeft hij mij verteld over zijn reis naar Transvaal, maar een mens vergeet zo licht, nietwaar.”

Alfons Van de Perre overleed op zijn buitengoed op 4 augustus 1925, 53 jaar oud, omringd door zijn vrouw en zijn kinderen, van wie het jongste nog een baby was. 's Anderendaags verscheen *De Standaard* met een rouwband rond de voorpagina en met een foto van de stichter op zijn sterfbed. De officiële uitvaart vond in Antwerpen plaats op 8 augustus, in tegenwoordigheid van drie ministers, van tal van parlementsleden en van al wie in de Vlaamse beweging iets te betekenen had. In hun toespraken brachten o.a. Frans Van Cauwelaert en Gustaaf Sap hulde aan respectievelijk “*de onbaatzuchtige en onversaagde dienaar van een grote zaak*” en “*de realisator van een oude en grote droom: de stichting van een hoogstaand katholiek dagblad in de hoofdstad van het land.*” Na de mis in de Sint-Augustinuskerk werd de lijkstaf naar het kerkhof van Wijnegem overgebracht voor de begrafenis in de intieme kring van familie en vrienden.

Enorme belangstelling bij het vertrek van de lijkstoet aan Frankrijklei 132.

Julia Bollens bleef met haar zeven kinderen in Wijnegem wonen en maakte van het Weilandshof in 1927 hun eerste verblijf. In 1939 trad ze in het Limburgse Lafelt in het klooster. Ze overleed in 1958. De

ongehuwd gebleven oudste dochter, Maria Van de Perre, betrok in het centrum van het dorp een oud herenhuis (Turnhoutsebaan 442) dat ze deelde met de gezusters Vercammen. Later zou ze naar de Pastorijlaan 8 verhuizen. Ze maakte zich tijdens en na de Tweede Wereldoorlog verdienstelijk als verpleegster en zette zich onder meer in voor het Kinderheil, voor de organisatie van Lourdesreizen en voor de Commissie van Openbare Onderstand, nu OCMW. Ze overleed in 1987.

Achter het Weilandshof kreeg een nieuwe straat in 1968 de naam van dokter Van de Perre. In 1995, zeventig jaar na zijn overlijden, werd hij in Wijnegem herdacht en werd een gedenkplaat aan het Weilandshof ingehuldigd. In het park richtte de VTB een klein monumentje op.

Bronnen:

- Th. Luykx, *Dr. Alfons Van de Perre en zijn tijd (1872-1925)*, Antwerpen, 1972. (Dit boek, waaraan bovenstaand artikel in grote mate schatplichtig is, werd via Theo Seerden aan de heemkring geschonken door Rob Meeusen, zoon van Maria Meeusen-Nooyens, tot 2012 eigenares van Weilandshof; waarvoor dank.)
- AMVC, Archief Van de Perre
- A. Van de Perre, *Waarom vragen wij de vervlaamsching der Gentsche hoogeschool?* In: *Dietsche Warande en Belfort*, jg. 1911 blz. 441-453 (online)
- E. Standaert, *Een Belgische zending in het land der Boeren*, Den Haag, 1915
- F. Van Cauwelaert, *Gedenkschriften over Vlaamse Beweging en Belgische politiek*, ed. R. De Schrijver, DNB Antwerpen, 1971 (online)
- R. Correns, *In memoriam Maria Van de Perre*, in: tijdschrift HK Jan Vleminck, maart 1987
- R. Correns, *Dr. Van de Perre als geneesheer en Dr. Alfons Van de Perre: de zending in Zuid-Afrika en Documenten over de zending naar Zuid-Afrika*, in: tijdschrift HK Jan Vleminck, juni 1995
- W. Devriendt, *Dr. Alfons Van de Perre*, in: tijdschrift HK Jan Vleminck, juni 1994
- Ons Land*, 3 augustus 1935
- www.kunst-en-cultuur.infonu.nl/Oorlog/118488-de-vijf-shilling-opstand-in-zuid-afrika-maritz-rebellie.html
- www.af.wikipedia.org/wiki/Maritz-rebellie
- www.warpress.cegesoma.be/Gazet-van-Brussel/1915
- www.nl.wikipedia.org/wiki/Namibië
- www.kaapstadmagazine.nl
- www.uurl.kbr.be

DE DUIVENSPORT IN WIJNEGEM

(TWINTIG JAAR LATER)¹

André Joris

De domesticatie van de wilde rotsduif (*columbia livia*) dateert al van duizenden jaren geleden. De Egyptenaren van de farao's kienden al methodes uit om huisduiven als luchtpostkoeriers in te schakelen. Ook de oude Grieken benutten het instinct van de duif om boodschappen over te brengen. Dat gebruik bewees zijn nut tot in de Eerste Wereldoorlog bij omsingelde steden en forten. Om die reden viel de duivensport onder de bevoegdheid van het ministerie van Landsverdediging. Een tiental jaren geleden verhuisde ze weliswaar naar de ministeries van Landbouw en Financiën, maar nog steeds dienen alle liefhebbers jaarlijks een 'hoklijst' op te maken, d.w.z. een inventaris van al hun duiven, met opgave van de pootring.

Prijskampen met postduiven zijn bijna zeker een Belgische vinding. Mogelijk liggen de kiemen van de duivensport rond 1780 in de omgeving van Luik. Zeker is dat er in 1817 in Luik al een duivenclub, *l'Hirondelle*, bestond. Rond die periode werden er prijskampen uit Parijs en Lyon georganiseerd. Een duif die in 1820 de vlucht uit Parijs won, werd in triomf door de straten van Luik rondgedragen, begeleid door twee vioolspelers. Halverwege de negentiende eeuw kregen de duiven al imposante opdrachten. Op 21 juli 1856 werden 125 duiven door Belgische duivenmelkers gelost in Rome. Slechts negen ervan - de eerste arriveerde op 29 juli - vonden hun hok terug.

Meer dan andere sporten met dieren is de duivensport door technische uitvindingen beïnvloed. Zonder gemotoriseerd vervoer was het begin negentiende eeuw een lastig karwei om duiven vanuit België snel naar een Franse losplaats te brengen. Draggers klaarden de klus. In negen dagen stapten ze, met de duiven in manden op hun rug, naar Orléans. Vanaf 1850-'60 bracht het spoorwegnet soelaas. Het duivenvervoer

---

¹ Een verwijzing naar het artikel van Carlo Evers in het tijdschrift van HK Jan Vleminck van september 1995.

over de ‘ijzeren weg’ nam een enorme vlucht. In 1949 werden 24,56 miljoen Belgische duiven in 15.000 treinwagons naar Frankrijk verstouwd. Vandaag gebeurt geen enkel transport nog per trein. Het eerste vervoer over de weg dateert van 1929. Pas in de jaren 1960 geraakte het veralgemeend. Vandaag zijn speciaal uitgeruste vrachtwagens het enige transportmiddel van wedstrijdduiven.

De *Verbroederingsbond Wijnegem* werd opgericht in 1921, als gevolg van het samengaan van zestien kleinere maatschappijen die gevestigd waren in diverse Wijnegemse herbergen. Sedert 1966 is het duivenlokaal gevestigd in café Vroege Morgen, Turnhoutsebaan 268.

In het zaaltje van café Vroege Morgen worden de duiven op zaterdagavond ingekorfd voor transport naar Quiévrain. Voorzitter Fransen (foto) leidt het werk.

Met onze 62 bij de KBDB (Koninklijke Belgische Duivenliefhebbersbond) binnengebrachte hoklijsten valt Verbroederingsbond Wijnegem nog in de categorie ‘redelijk grote maatschappijen’. Van deze 62 liefhebbers wonen er nog 27 in Wijnegem. De overigen zijn afkomstig uit omliggende gemeenten, want het organiseren van prijskampen vraagt veel materieel en administratief werk, en in vele gemeenten werden geen mensen meer gevonden die deze taken wilden of konden op zich nemen. Zo zagen we achtereenvolgens de duivenmaatschappijen van ’s-Gravenwezel, Schoten, Deurne, Wommelgem, Brasschaat en Merkssem verdwijnen. Vele van de daar wonende liefhebbers spelen nu in Wijnegem.

Het huidige bestuur is (gelukkig) nog hetzelfde als in 1995: Alfons Fransen is voorzitter; de andere bestuursleden zijn Jos Wuyts, André Joris, Jos Beyens, Marcel Vanhole en Walter Van Houdt. Het aantal

spelende leden gaat jaarlijks achteruit: in 1937 waren er nog 350, in 1970 nog 129 en nu dus 62. Het aantal ingekorfd duiven (Quiévrain en Noyon) blijft de laatste jaren nagenoeg gelijk: 15.962 in 1985, 14.121 in 2000 en 13.991 in 2014. In dat laatste jaar werden ook nog 6.000 duiven ingekorfd op de vluchten ‘verder dan Parijs’. De tendens die zich aftekent is dus: minder duivenmelkers met meer duiven.

Het duivenspel is tegelijk eenvoudig en veeleisend. Duiven worden ingekorfd in het lokaal, om van daaruit gezamenlijk per vrachtwagen naar de lossingplaats te worden gevoerd. Het spel is mogelijk doordat duiven over een zintuig beschikken dat hen in staat stelt hun woonplaats van op grote afstand terug te vinden. Op de lossingplaats wordt via internet nagegaan of het weer op de vluchtroute geen grillen in petto heeft, want mist, harde kopwind, druilregen of een onweersfront kunnen de duiven uit koers slaan, zoals onlangs nog het geval was. Risico’s tracht men te vermijden door het lossen uit te stellen. In het slechtste geval worden de duiven teruggebracht naar de inkorflokale.

In 1929 startte onze nationale radio met duivenberichten die vijf minuten voor het uur te beluisteren waren. Nog altijd klinken de woorden “De begeleiders wachten met het lossen van de duiven” of bij gunstige weersomstandigheden “De begeleiders maken zich klaar”, als muziek in onze oren.

In de zomermaanden worden elke zondag vanuit Quiévrain meer dan honderdduizend duiven in één zwerm gelost (*foto*), een wervelend geluid dat doet denken aan het landen van vier of vijf helikopters. De duiven beschrijven enkele oriënterende cirkels en zetten koers naar hun hok. Binnen de dertig seconden zijn ze allemaal vertrokken. Waar ze dat richtinggevoel vandaan halen, zonder kompas of landkaart, is nog steeds niet opgehelderd.

Voor het seizoen 2015 werden 50 snelheidsvluchten geprogrammeerd: dertig keer Quiévrain (108 km) en twintig keer Noyon (220 km). De

inkorving daarvoor gebeurt op zaterdagavond, de lossing op zondagochtend. Quiévrain wordt gespeeld in samenspel met de duivenbond van Borsbeek, Noyon in samenspel met twaalf bonden: Wijnegem, Borsbeek, Boechout, Hoboken, Hove, Kontich, Aartselaar, Boom (3 bonden), Reet en Willebroek. In beide gevallen fungeert Wijnegem als moederbond.

Buiten deze snelheidsvluchten hebben we, van begin mei tot einde augustus, wekelijkse vluchten verder dan Parijs (halve fond en fond, van 300 tot 1.100 kilometer). De inkorving hiervoor gebeurt meestal op woensdag of donderdag, naargelang van de afstand; voor Barcelona, het eerste weekend van juli, op zondag. Het lossen gebeurt bij de middellange vluchten op zaterdagochtend vanaf 7 uur, met thuiskomst in de namiddag of vroege avond. Bij de vluchten van meer dan 900 km (Barcelona = 1100 km, St.-Vincent = 946 km, Marseille = 909 km, Narbonne = 906 km en Perpignan = 965 km) worden de duiven gelost op vrijdag, met thuiskomst op zaterdagmorgen, soms zelfs in de nacht van vrijdag op zaterdag.

De fondvluchten worden op provinciaal en nationaal niveau gespeeld. Sommige zijn zelfs internationaal, met Noord-Frankrijk, Duitsland, Luxemburg, Nederland en Groot-Brittannië. In 2013 was een lid van de Verbroederingsbond Wijnegem, nl. Mon Antonissen, internationaal winnaar van de vlucht uit Narbonne. Ook in de coördinatie van deze provinciale, nationale en internationale vluchten speelt Wijnegem een hoofdrol.

Niet alleen het transport, maar ook het aanmelden van thuisgekomen duiven is in de loop van de tijd danig gewijzigd. Tussen de vijfde en de tiende dag na hun geboorte krijgen alle duivenjongen een genummerde ring van de KBDB aan. Tot ongeveer 1880 rende men met de thuisgekomen duif naar het lokaal om ze daar aan te melden. Daarna werkte men met een rubberen ring, voorzien van een wedstrijdcode, aan de poot van de duif. Zo moest men niet langer met de duif naar het lokaal lopen, maar met de ring. Maar zolang er voor de aanmelding diende gesprint te worden, konden snelle jongens met een iets later aangekomen duif meerdere seconden goedmaken. Met de uitvinding van de 'constateur' kwam de grote ommekeer. Dit was een soort klok die, na het inbrengen van de afgenomen ring, vastlegde wanneer de duif haar hok bereikte.

Boven: (v.l.n.r.) André Joris, Jos Huybrechts en Fons Fransen wachten in de tuin van de voorzitter op het vallen van de duiven. Beneden: Louis Tuymans uit de Broekstraat is een van de meest ervaren duivenmelkers van Wijnegem.

Maar ook hier is de tijd niet blijven stilstaan. Slechts enkele liefhebbers spelen nog met gummirekken en een constateur. De overgrote meerderheid is nu gedigitaliseerd. De duiven worden voorzien van een chipring, die bij de inkorving wordt geactiveerd. Bij thuiskomst loopt

de duif over een antenne; een apparaatje registreert de juiste tijd van aankomst en identificeert de duif. In het lokaal wordt dit apparaatje aangesloten op een computer, die deze gegevens uitleest en verwerkt. Die computer kent ook de exacte afstand van de lossingplaats naar het hok van alle liefhebbers en het tijdstip van de lossing. Zo kan hij de snelheid van iedere duif berekenen, in meter/ minuut uitgedrukt tot vier cijfers na de komma. De duif met de hoogste snelheid per minuut is de winnaar. Afhankelijk van de wind halen duiven een snelheid van 800 tot 2.700 meter per minuut, of 48 tot 162 kilometer per uur.

Natuurlijk trachten duivenmelkers hun ‘atleten’ dusdanig te motiveren en in conditie te brengen, dat ze hun tegenstrevers te snel af zijn. Want winnen is een wensdroom die ook in de duivensport opgeld maakt. Toch vallen alle duivenmelkers meestal terug op dezelfde trucs. Een van de klassieke speelvormen is het ‘weduschap’. Duivenpaartjes zijn monogaam. Die trouw wordt uitgebuit door het paar te scheiden. Vlak voordat men hem in de reismand stopt, laat men de ‘doffer’ (het mannetje, ook ‘duiver’ genoemd) enkele ogenblikken rond zijn wijfje (de ‘duivin’) draaien. De doffer onthoudt dat thuis het vrouwtje wacht en is zodoende super gemotiveerd om snel huiswaarts te vliegen. Als hij thuiskomt mag hij als beloning een uurtje met zijn wijfje stoeien. Men kan de doffer ook op stang jagen door een vreemd mannetje zijn duivin het hof te laten maken. Op het moment dat hij daarvan getuige is, wordt hij zonder te kunnen ingrijpen weggevoerd. Logisch dat het jaloerse mannetje, eens op vrije vleugels, als de bliksem terugkeert om met de casanova af te rekenen. Er zijn ook methodes waarbij men het ouderinstinct van zowel de duiver als de duivin uitspeelt. Door ze van hun nestjongen weg te nemen, kan men er donder op zeggen dat ze pijlsnel zullen terugkeren zodra ze mijlenver van hun nest worden gelost. Maar bij alle gemanipuleer met de duif komt ook veel inzicht kijken. Omdat elke duif haar eigen temperament en persoonlijkheid heeft, komt het er voor de duivenmelker op aan via praktijkervaring zijn duiven goed te leren doorgronden.

Bronnen:

J. Desmet, *Dieren in sport en spel*, Artis-Historia, Brussel, 1995

A. Joris, *Duivensport, een eeuwenoude hobby*, brochure OMD Wijnegem, s.d.

HOE HET ERAAN TOE GING IN WERE DI 1965

PLUS EEN BROKJE WETENSWAARDIGHEDEN UIT 1964

Wim Hertoghs

Door onzorgvuldig lezen, waarvoor onze oprechte excuses, hebben we in de bundeling van het jaar 1964 van het Wijnegemse soldatenblad interessante, en zelfs na 50 jaar nog steeds relevante informatie over het hoofd gezien. Deze slordigheid willen we in dit overzicht met de virtuele vlakgom verwijderen door hieronder het bewuste item alsnog, als een soort eerherstel, te vermelden.

Het gaat over de maandelijkse prijskamp en over de vragen die gesteld werden in het nummer van maart 1964. Oordeel zelf, maar wel eerlijk (dus zonder onmiddellijk naar de oplossingen te kijken), hoeveel juiste antwoorden je zou kunnen geven:

- 1. Ik ben geboren in 1904 te Rosenberg (Hongarije). Vanaf mijn 17 jaar speel ik toneel en 10 jaar later in een eerste film. Ik word héél bekend, vooral door griezelfilms en nog niet zo lang geleden speelde ik in 'The Patsy'. Mijn dienstmeid vond me dood naast het bed, hoewel ik nog geen 60 jaar oud was.*
- 2. Wat is een 'robijnen jubileum' ?*
- 3. Een kerk kreeg de volgende omschrijving, in het frans en fonetisch gemakkelijk mis te verstaan: 'Elle a cinq tours et quatre sans/cent cloches'.*
- 4. Jeanne d'Arc is zeer bekend. Ze stierf op de brandstapel en volgende regisseurs plaatsten haar in het midden van de belangstelling als hoofdpersonage van hun film. Welke van volgende regisseurs maakte een film over de overbekende Jeanne d'Arc: Carl Dreyer, Victor Fleming, Robert Bresson, Roberto Rossellini ?*
- 5. Het overbekende boek 'Kristus wordt weer gekruisigd' is zeker aan te raden rond de Paastijd. Wie heeft het geschreven ? U kunt kiezen tussen Auguste Corbet, Nikos Kazantzakis en Vladimir Rudofski. Het antwoord is nu weer aan u.*

Antwoorden:

1. De griezelauteur was volgens Wre de *Pater* Lorre. Dat moest vanzelfsprekend *Peter* Lorre zijn. Deze acteur van Hongaarse afkomst speelde inderdaad, zoals gezegd in de vraag, voornamelijk in griezelfilms. In zijn laatste film *The Patsy*, die voltooid werd enkele maanden voor zijn dood op 60-jarige leeftijd, speelde hij ironisch genoeg de rol van directeur van een filmstudio die komische films draait. Jerry Lewis, die de film regisseerde en de rol van de 'patsy' (= vervanger, stand-in) speelde, zal zijn smoeuwwerk wel in een triestige grimas getrokken hebben door dit schielijke overliden.

Links: Peter Lorre in 'M' van Fritz Lang (1931). Rechts: Ingrid Bergman in 'Jeanne d'Arc' van Roberto Rossellini (1952, zie verder).

2. Wre di geeft volgende verklaring: *In Merksem hangen er affiches van een robijnen jubileum van de missienaaikring of zoiets in die aard. Dat stond ook in de gazetten. Gaat men in Antwerpen eens napluizen, zal men u zeggen dat het heel eenvoudig niet bestaat. In de vlaamse gewesten schijnt men het te houden op een jubileum van 75 jaar. We konden het niet meer volgen. Bijna iedereen hield het met 'bestaat niet'. Anderen zullen u het bericht uit Merksem tonen; We zeggen dus O.K. voor allen die zoiets in die aard hebben geschreven. Maar een robijnen jubileum is zeker nooit een jubileum van 60 jaar ! Dat weten wij wel !*

Om dit raadsel na 50 jaar op te lossen, keken we of het Genootschap Onze Taal deze Gordiaanse knoop zou kunnen ontwarren of zonder enige vorm van clementie koudweg doorhakken. Wel, het Merksemse

missienaaikransje had gelijk, want 40 jaar is volgens deze doorgaans betrouwbare bron een robijnen jubileum. In Antwerpen wisten ze er 50 jaar geleden dus niks van, maar ondertussen hoort Merksem bij Antwerpen. Toch zit er ons nog iets dwars. Volgens het Genootschap Onze Taal is een robijnen ook een smaragden jubileum. De kleur van robijnen is rood en die van smaragden is groen. Maar *passons passons puisque tout passe* volgens Guillaume (!) Apollinaire.

3. De dubbelzinnige kerk met vierhonderd klokken of met vier torens zonder klok is de Onze-Lieve-Vrouwebasiliek in Kortenberg (zie foto), op zes kilometer van Sint-Truiden. Ook Doornik (Onze-Lieve-Vrouwekathedraal) heeft een kerk die aan deze voorwaarden voldoet. Om zeker te zijn stuurden we een mail naar de gemeente Kortenberg; snel kregen we het antwoord dat van de vijf torens die de kerk rijk is, er vier inderdaad geen klokken hebben.

4. Alle vernoemde regisseurs hebben een film gemaakt met Jeanne d'Arc als centrale figuur. Ook Rossellini bleef niet achter. In 1952 regisseerde hij een film naar het toneelwerk van Paul Claudel *Jeanne d'Arc au bûcher* en met muziek van Arthur Honegger. Hoewel Ingrid Bergman de hoofdrol vertolkte, werd de film een flop(je), want in Antwerpen (in ciné Odeon) werd hij slechts één keer vertoond, en dan nog als speciale vertoning voor cinefielen op een zondagvoormiddag. De film kwam zelfs niet op affiche. Ook TV Rijsel vertoonde hem, maar hij kwam niet in de zalen. Were di kent de oorzaak van dit fiasco: *De film werd op twee weken tijd in elkaar gestoken.*

5. Nikos Kazantzakis was een belangrijke Griekse schrijver (1883-1957). Enkele van zijn romans werden verfilmd (*Zorba de Griek*, *De laatste Verzoeking* en *Kristus wordt weer gekruisigd*). Were di merkt echter op dat de verfilming van enkele werken en de keuze van titels geen garantie is voor morele superioriteit: *Door de inhoud van zijn werken kwam hij in conflict met de Grieks-orthodoxe kerk, die hem ook excommuniceerde. De paus plaatste 'De laatste Verzoeking' zelfs op de Index der Verboden Boeken. Op zijn grafsteen staat: 'Ik hoop niets. Ik vrees niets. Ik ben vrij'.* Dat is zonder twijfel zeer Zen en het levensmotto van een ketter...

Januari 1965

In het januarinumnummer van 1965 krijgt de lezer na een kerstgebed, waarin zowat alle clichés over Kerstmis zeer sterk belerend maar rijmloos onder elkaar zijn gezet, finaal toch een boodschap van VREDE. In naam van de redactie mag de proost er nog een schepje bovenop doen, met een waarschuwend vingertje en een uitspraak die voor alle gezindten waardevol is: *Een geschenk dat een teken van liefde is, weigert men niet...* Een soldaat in Duitsland had, aldus de onderpastoor, voor zijn verloofde een fijn hangertje, een bloemstukje in houtsnijwerk met een fijn koordje, gekocht om haar nog mooier te maken. Ze schreef hem echter terug dat ze liever een armbandje had gekregen en *klasseerde* het armbandje in de kast.

En dan de ‘plat de résistance’, opgediend door Emiel Van Hemeldonck. *Kerstavond* is het verhaal over een stroper die in de gevangenis zit wegens moordpoging op een jachtwachter.

Emiel Van Hemeldonck (1897-1981)

Sooi Verhoft moest achter de tralies omdat hij door jachtwachter Pieters betrapt was bij het lichten van de stroppen. De stroper had in de benen van de man der wet geschoten en *het had de dood kunnen zijn maar het waren gelukkig genoeg maar wonden geweest*. Op kerstavond roept de gevangenisdirecteur de stroper op zijn kantoor en hij laat hem vrij; geheel onverwacht en tot grote verbazing van de konijnendief, want van de straf van twee jaar had hij op dat moment nog niet de helft uitgezeten. Blijkt dat de vrijlating het gevolg is van een speciale voorspraak van iemand van buiten de gevangenis en van het feit dat de stroper, uitgerekend op kerstavond, opnieuw vader is

geworden. Dat hij dan toch al een klein jaar op water en brood leeft, maakt alles nog verbazingwekkender. Wanneer Sooi thuiskomt, treft hij daar de vrouw van de jachtwachter aan, die zijn eigen vrouw met raad en daad heeft geholpen terwijl hij opgesloten zat. De onbekende die voor zijn vrijlating had gezorgd, was de jachtwachter himself. Die had in de plaats van Sooi moeten beloven ‘dat het niet meer zou gebeuren’. *Met sneeuwvlokken die tegen de ramen aaien, het gelui van de kerstklokken en het zacht geschrei van zijn vrouw zag Sooi dat alles goed was, alles goed was.*

Op de valreep worden de deelnemers aan de verhalenwedstrijd nog vermeld, inclusief hun klassement en behaalde punten. Het begeleidend commentaar van de jury is dat er veel *tranerige verhalen* werden geschreven. Enkele voorbeelden van titels met de ‘nom de plume’ van hun auteur:

Mieke Vod – ‘t Filosoofke
Eenzaamheid – Vergeten Vergeet-mij-nietje
Het geschenk jeugd – Kentuum
De Kerstnacht van de Rosse – Jef Kroet.

Februari

Bij de uitslag van de verhalenwedstrijd worden niet alle echte namen van de deelnemers vermeld, maar wel de geldprijs die de waardering van hun verhaal oplevert. De eerste prijs, toegekend aan het verhaal van *’t Filosoofke*, levert vijfhonderd frank op. Deze auteur wenst in zijn onbekendheid te volharden en geeft het geld aan het fonds van de parochiële werken. *Solveig* wordt op plaats drie gewaardeerd en die auteur wenst eveneens onbekend te blijven. De armenkas van Z.E.H. pastoor ontvangt de prijs van *Herwig Berkenrode*. De jury, bestaande uit zes leden (*prima krachten*) die eveneens onbekend (wensen te) blijven, kan het niet laten om in de marge stekelige opmerkingen te maken. We citeren er enkele om de pikante sfeer op te roepen:

We hadden misschien enkele verhalen méér verwacht. Vooral bleek onze jeugd liever lui dan moe en enkele Were Di afbrekers hebben nu heel duidelijk bewezen dat ze nog geen bladzijde kunnen vullen, laat staan een maandelijks boekje van om en rond de 30 bladzijden. De jury was terecht van oordeel dat onze mensen eerder naar de

pessimistische kant overhellen en zo ging het van een eenzaam meisje en schedelboringen en zwarte schaduwen. Alleen Mieke Vod maakte hierop gedeeltelijk uitzondering. Misschien heeft Mieke het om die reden gehaald, want qua stijl en vorm zijn er zeker meerdere verhalen die met de primus kunnen wedijveren. Heel wat juryleden spraken met veel lof over 'Eenzaamheid'. Schrijfster heeft het goed gezien dat de zogezegde teloorgang van de jeugd vaak in de eerste plaats aan de ouders te 'danken' is.

Oef en driewerf hoera! Wij waren en zijn niet zelf verantwoordelijk voor ons (toen) afwijkend gedrag. Onze ouders waren en zijn daar responsabel voor. Maar vijftig jaar later hebben we de neiging om deze stelling opnieuw op de weegschaal te plaatsen...

Het winnende verhaal vult drie bladzijden. Het zou van het goede te veel zijn om het helemaal in dit artikel op te nemen, maar met enkele fragmentjes proberen we de sfeer te treffen. We citeren letterlijk, maar houden het aantal zinnen toch liever beperkt:

MIEKE VOD... zij leefde lang geleden in 't putteke van de Antwerpse Kempen, ergens bij de bosrand, in een onooglijk klein lemen huisje, dat door Trieneke van den hoender verlaten werd. Hoe ze daar gekomen was, vanwaar ze kwam of hoe oud ze eigenlijk juist was, heeft niemand ooit geweten ... Op een warme lentedag heeft Mieke Vod het ganse dorp op de been gebracht ... Het was op die dag dat de orgeldraaijer, 'n weduwnaar met acht bloeikens van kinderen, ziek gevallen was. Na het zondaglof stond Sus steeds met zijn kreupel orgeltje vlak bij de kerk ... Het orgeltje hoestte en kriepste, maar de mensen wisten dat de fooien het enige inkomen voor de man en zijn kinderen betekenden. Door zijn ziekte kon de arme orgeldraaijer vijf zondagen op rij niet op post zijn en daarom nam Mieke Vod zijn taak over. Op vijf zondagen liet Mieke de kerkgangers meer geld in de klak van Sus deponeren 'dan anders op een half jaar'. Ter gelegenheid van de viering der 70-jarigen kwam de harmonie een serenade brengen en Mieke trakteerde met een halve emmer geitenmelk en een korf eieren 'die nog vele sporen droegen van het kiekenhok'. Met weinig overtuiging zetten alle muzikanten de emmer aan hun mond onder het streng controlerend oog van Mieke, maar de eieren bleven onaangeroerd. De harmonie keerde terug naar het lokaal en daar wachtte hen een verrassing onder de vorm van een gratis vat bier, dat door Mieke

besteld was maar door de brouwer geleverd en betaald. Toen de Eerste Wereldoorlog uitbrak, werd het dorp door Duitse soldaten 'bezocht'. Mieke kwam na een conflict met enkelen onder hen in een kamp terecht, waar ze overleed.

't Filosoofke eindigt dit verhaal met de woorden: Ik wens alleen dat onze jeugd mijn verhaal zou lezen opdat ze zou inzien dat een eventueel hoge plaats in de maatschappij, met de daaraan verbonden voordelen, niets te betekenen hebben, als de man in kwestie niet behoort tot de klasse van de nederigen van geest. Waarvan akte!

Deze maand overschreed Jan Hannes, een van de overbekende figuren van ons dorp, de kaap van 80 jaar. Jan Hannes maakte zich bekend en verdienstelijk als brouwer, schepen, voorzitter van de Bond der Grote Gezinnen en voorzitter van de Kerkfabriek. Op zaterdag 6 februari bracht de Koninklijke Harmonie De Wijngaard een serenade aan deze populaire feesteling en mediafiguur.

Maart

Mooie kapel van de Stokerij

Het was zeker de hoogste tijd dat de kapel van de Stokerij eens grondig werd nagezien. Het is intussen gebeurd en werkelijk op een prachtige wijze.

Het interieur van de Stokerijkapel na de opknapbeurt van 1965.

Het plafond werd hersteld en geschilderd, terwijl een gedeelte met plafondplaten werd bekleed. De wanden werden geheel met houtwerk

bedekt, hetgeen werkelijk fraai aandoet. Een nieuw altaar werd eveneens aangebracht, zodat de priester de H. Mis kan opdragen gekeerd naar het volk. Een warme-lucht-installatie zorgt nu voor een ideale temperatuur in de kapel. Het is zeker een gewaardeerde prestatie van de Eerwaarde Heren Pas en Eelen, die heel wat vrije tijd in de werken staken.

Wordt deze kapel binnenkort misschien een private gebedsruimte voor de bewoners van de gerenoveerde Stokerijsite?

April

Wist ge

- Dat er in onze gemeente een club bestaat voor sigarenbandenverzamelaars?

- Dat de leden van de onlangs opgerichte Heemkundige Kring op zaterdag 10 april 'n heerlijke wandeltocht maakten? D'r zit schot in de kring.

- Dat tijdens de laatste verkoop de 50.000ste Were di aan de man werd gebracht sinds het oprichten van het soldatenblad? Een straffe prestatie!

Meester Raymond Brems, voorzitter van het Cultureel Centrum, stelt de *Gids voor Wijnegem* voor. Deze gids geeft in het kort uitleg over de parochie, het gemeentebestuur, de scholen en de 65 verenigingen. In 1965 ging de tijd ook al snel, want *bij het verschijnen van de gids blijken er al 67 verenigingen te zijn en enkele verenigingen kregen een andere voorzitter of een ander bestuur.*

En dan nog dit:

*Tijdens de jaarmarkt houden de 'Oniris'-jongeren een tentoonstelling die heel modern en netjes is. Voor velen waren de werken misschien onverklaarbaar maar toch was de belangstelling groot. We maakten ook kennis met het nieuwe tijdschrift *Oniris*, dat de redactie op het glibberige pad van de kritiek brengt.*

Dat glibberige pad verwijst vooral naar enkele vernietigende recensies die erin verschenen over Wijnegemse evenementen. Verder viel het 'kronies tijdschrift' ook op door zijn eigenzinnige vormgeving en door het gebruik van een fonetische spelling. De daders, zeven jongelui met een KSA-achtergrond, noemden hun blad naar het Oudgriekse woord

oneiros dat ‘droom’ betekent. De namen van de jongeren zijn bij de redactie bekend; sommigen dromen nog, maar niet meer zo heftig als in 1965. Jongeren zijn het in geen geval gebleven.

Cover van het tweede nummer van Oniris.

Mei

Het verslag van de voetbalwedstrijd tussen de KAJ en de KWB, een revanche voor het gelijkspel van het vorige jaar, begint met een rake sfeerschepping van de omstandigheden waarin de match zal gespeeld worden.

Belangstelling: overdonderend. Naast de tribune die leeg was en de zijlijnen waar niets te zien was, stond alles vol.

Weergesteldheid: zacht weer. Resultaat van een gift van 2 Fr. en een knop aan de H. Rita.

Scheidsrechter: de fouten niet meegeteld, fantastisch ...

Toestand van het veld: hobbelig. Na onderzoek, hier en daar een grasspriet.

De (voorspelbare) eindstand was 4-1 in het voordeel van de jeugd.

Met enkele jaren vertraging wordt het geboortjaar van Leo Baekeland in Were di vermeld. Deze beroemde Gentenaar, geboren op 14 november 1863 in een arm gezin, was de uitvinder van het bakeliet. Op 20-jarige leeftijd bracht hij een omwenteling in de fotografie door de uitvinding van het VELOX-papier. Hij verkocht zijn bedrijf en met de opbrengst kon hij naar Amerika vertrekken, waar hij in 1906, in

zijn lab in Yonkers (een stad die grenst aan New York), het bakeliet uitvond.

Vóór 1910 werd de legerdienst uitgeloot of gekocht en duurde hij drie jaar. Om de loting gunstig te laten verlopen, werden allerhande hulpmiddelen gebruikt die misschien vandaag ook nog van pas kunnen komen om het lot gunstig te stemmen. Een beperkte keuze:

Een beeldje van Sint-Antonius, een stukje paaskaars of een medaille op zak steken. Het 'Gebed van Keizer Karel' een week lang prevelen en de tekst op een papiertje in de rechtermouw vastmaken. Wie niet bang is van een beetje griezelen kan een stukje van een gehangene, een rattekop op zak steken of het nummer 13 rond de nek hangen. Een zakje met gewijde aarde kan ook helpen, als de aarde om klokslag 12 uur van een vers gespit graf werd gehaald en door de betrokkene in de linkerhand wordt gehouden.

Eén van deze middeltjes zal wel helpen, maar welk?

Juni

Drup... drup..., druipend drupt de druipende regen over de grijze daken van een schaars verlichte steeg. In een verlaten straat haast een magere gestalte zich voort. Schichtig kijkt hij rond zich heen. Geen mens echter waagt het in zulk weer buiten te komen ! Maar hij ... gaat verder, zijn gelaat verscholen in de opgezette kraag van zijn grauwe regenmantel. Nu blijft hij plots even staan onder een lichtpaal, kijkt nerveus in het rond, dan weer op zijn uurwerk: bijna middernacht.

Dit zijn de eerste regels van *De man in de straat*, een verhaal van Magda Hofmans, een van de winnaars van de verhalenwedstrijd. De thrillersfeer zit er meteen in en wordt gedurende het ganse verhaal volgehouden. De magere gestalte blijkt toe te behoren aan een inbreker die een schitterend halssnoer met edelsteen ontvreemdt. Een mooie buit, die nochtans door de boef niet in speciën kan omgezet worden, want hij wordt spoedig gearresteerd als gevolg van zijn eigen onhandigheid, amateurisme en vergeetachtigheid. Thuis gekomen na zijn rooftocht vindt hij immers zijn portefeuille niet meer en hij denkt dat hij die vergeten is in het huis van zijn slachtoffer. Wanneer hij terugkeert om zijn portefeuille te zoeken, loopt hij tegen de lamp, onder de vorm van de heer Peters, de huiseigenaar, die een accurate

beschrijving aan de arm der wet kan doorspelen. De plaatselijke krant lost het mysterie van de verdwenen brieven op:

De vermiste portefeuille werd vanmorgen in het huis van de arrestant teruggevonden ! Ja beste lezers, de man (die blijkbaar een debutant was) had, toen hij zag dat het regende, vlug zijn regenmantel aangedaan. Zo komt het dat hij, toen hij zijn portefeuille miste, enkel in deze jas zocht. Het kwam blijkbaar niet bij hem op, dat hij ook nog wel eens een andere mantel kon bezitten.

Van de uiteenzetting over de ontstaansgeschiedenis van het/de Schijn onthouden we *dat ten tijde van de inval van de Noormannen de Schijn zeer goed bevaarbaar was en 80 tot 100 meter breed. De 'stroom' ontstaat in de moerassen van Rielschot, nabij Westmalle en stroomt langs Schilde, Wijnegem, Wommelgem, Deurne en ontvangt water van de Kleine Schijn om te Merksem in de Schelde uit te monden. Door het verdere terugtrekken van het water is het Scint, hetgeen 'scheur' betekent, van een felle waterloop slechts een beek geworden en dan eerder een kwalijk riekende poel.*

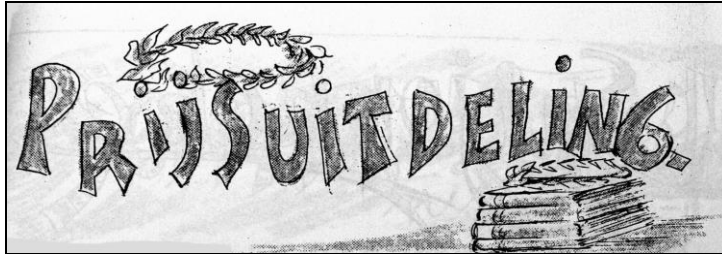

De bron van het Schijn in Westmalle.

Napoleon heeft (waarschijnlijk tussen enkele veldslagen door of op weg naar Waterloo?) de Schijn willen 'redden' door er een kanaal van te maken dat tot Viersel zou stromen. Het is allemaal bij plannen gebleven en er is van de Schijn niets overgebleven dan wat vuil water dat in een liedje, door onze soldaten wel gekend, alleen nog betekenis

heeft om te stinken voor het vaderland: 'Lot et Schijn mor stinke, et kan nie beter zijn, Ge moet er ni' van drinke, drink dan liever wijn.' Raadpleeg het internet voor de volledige tekst.

Juli

Tekening uit Were di

De prijsuitdeling... blijft tot de verbeelding spreken. Iedereen zat wel eens *met een benepen hartje zijn beurt af te wachten*. Bij een chronologisch klassement moet men als eerste opleiding de Fröbelschoolklas, bewaarschool of 'papschool' doorlopen. Op de laatste dag van het schooljaar werden vroeger prentjes, *volgepropt met allerlei engeltjes en heiligen*, als prijs uitgedeeld. *Maar nu gaat het van plastieken speelgoed tot een bal*. Ik (de schrijver van het verslag, nl. Joske) heb vernomen dat, *niet ver van onze dierbare gemeente, de jongens een trommel gekregen hebben, tot wanhoop van vele ouders*. Sommigen onder hen schreven zelfs een brief aan Moeder Bestuurster om van dergelijke geintjes geen gewoonte te maken. Iedere leerling kreeg dezelfde prijs want iedereen was de eerste van de klas. Geen naijver, geen jaloezie dus. Wanneer er toch écht punten werden geteld, voelde de eerste van de klas zich een hele piet en kon soms niet nalaten dat aan de tweede met onfraaie uitspraken te laten weten. Vroeger werd er ook een prijs voor goed gedrag gegeven. In het geboortedorp (van auteur Joske) gebeurde het vaak dat het bekend maken van de laureaat gepaard ging met een eindeloos boe-geroep. De febbekens waren steeds met de prijs weg en de onderwijzer werd dan vuurrood ... niet alleen van woede.

Dat is gelukkig allemaal voltooid verleden tijd en de grote vakantie blijft de ware beloning na een vermoeiend schooljaar.

(Hier eindigt dit overzicht van 1965, want de nummers van augustus t/m december ontbreken in ons archief. Wie ze eventueel zou hebben, zou onze archivaris blij kunnen maken met een kopie.)

PLANNEN (1852) VAN DE OUDE KERK OPGEDOKEN

Leo Spaepen

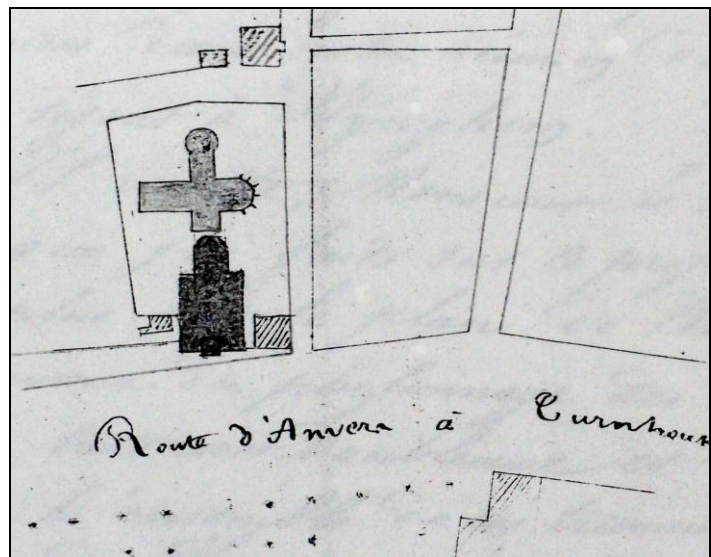
Wie in 2013 de paastentoonstelling van heemkring Jan Vleminck over *De kerken van Wijnegem* bezocht of de bijbehorende catalogus las, zal zich misschien herinneren dat expositie en boek helaas een spijtige leemte vertoonden: de plannen van de kerk van 1853-'55 ontbraken. We vermoedden wel waar ze te vinden waren, want het ontwerp was van de hand van provinciaal architect Ferdinand Berckmans (1803-1854), maar het toeval wilde dat het Provinciehuis net op dat ogenblik werd leeggemaakt met het oog op afbraak. Het architectuurarchief van de provincie Antwerpen stond in gesloten dozen te wachten op verhuis naar het rijksarchief van Beveren en was voor verscheidene maanden ontoegankelijk ...

Twee jaar later waagden we opnieuw onze kans, en ditmaal met meer succes. In Beveren vonden we weliswaar niet álle ontwerpen - tussen december 1851 en maart 1853 moeten er minstens vier volledige zijn gemaakt - maar toch een paar tekeningen, gedateerd 15 juni en 23 november 1852 en te identificeren als planfasen 3a en 3b. Daarnaast vonden we ook brieven van burgemeester Gustaaf van Havre aan gouverneur Theodoor Teichmann en aan de bouwmeester.

Zonder de hele geschiedenis te willen hernemen, die men kan nalezen in de overigens nog beschikbare catalogus, pogen we de vermoedelijk vier ontwerpfasen even te reconstrueren.

Ferdinand Berckmans kreeg al in de zomer van 1849 de opdracht om te onderzoeken hoe de veel te klein geworden kerk van Wijnegem kon worden vergroot. Beschikbaar budget: 35.000 frank. Al snel bleek dat de architect en pastoor Verbist niet op dezelfde golflengte zaten. De parochieherder stelde voor het bestaande kerkschip en het zuidelijke transept (dwarsbeuk) met vijf meter te verlengen. Te duur, oordeelde Berckmans in een brief van 13 september 1849. In de plaats daarvan suggereerde hij twee zijbeuken toe te voegen, een idee dat hij o.a. in

Wommelgem al had toegepast. Over wat er de volgende twee jaar gebeurde, tasten we in het duister. Van concrete plannen is nergens een spoor. Kon men het in Wijnegem niet eens worden? Had de architect te veel werk met zijn andere kerken (hij gaf ook nog les)? Hoe dan ook, Berckmans kwam pas op 4 december 1851 met een volwaardig **eerste ontwerp** voor de pinnen, dat in het archief evenmin is terug te vinden. Dat dit plan de aanbouw van twee zijbeuken en een toren omvatte, kunnen we enkel vermoeden. Het procedé van de zijbeuken had hij ondertussen ook in Schoten gerealiseerd. Wat er ook van zij, de aanbesteding van 27 december draaide uit op een fiasco, want het laagste bod overschreed de raming met 10.000 frank. Niet lang daarna volgde, op 15 maart 1852, een tweede poging op basis van een zo goed als ongewijzigd plan, zoals uit een brief blijkt. Het resultaat bleef even ontgoochelend: de laagste bidder, Vandevelde uit Boom, wilde het werk aannemen voor 50.900 frank, veel te veel geld voor onze armlastige Wijnegemse parochie, die niet kon rekenen op steun uit de gemeentekas en dus haar droom haast uitsluitend met giften zou moeten financieren.

Links: In 1851 vergrootte Berckmans de kerk van Schoten door toevoeging van twee zijbeuken (de toren is van latere datum); mogelijk voorzag zijn eerste plan voor Wijnegem een soortgelijke ingreep. Rechts: Inplantingsplan van het tweede ontwerp van Berckmans, dat een nieuwe kerk vóór de bestaande inhield.

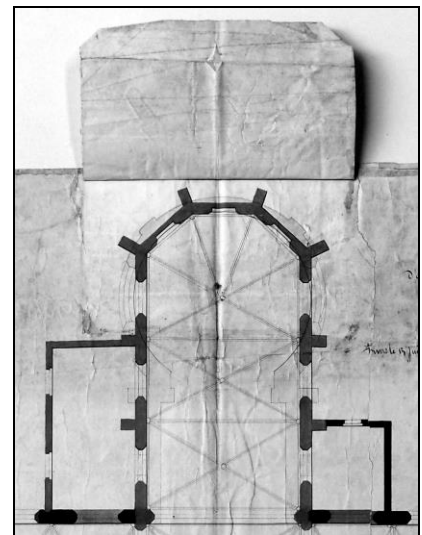
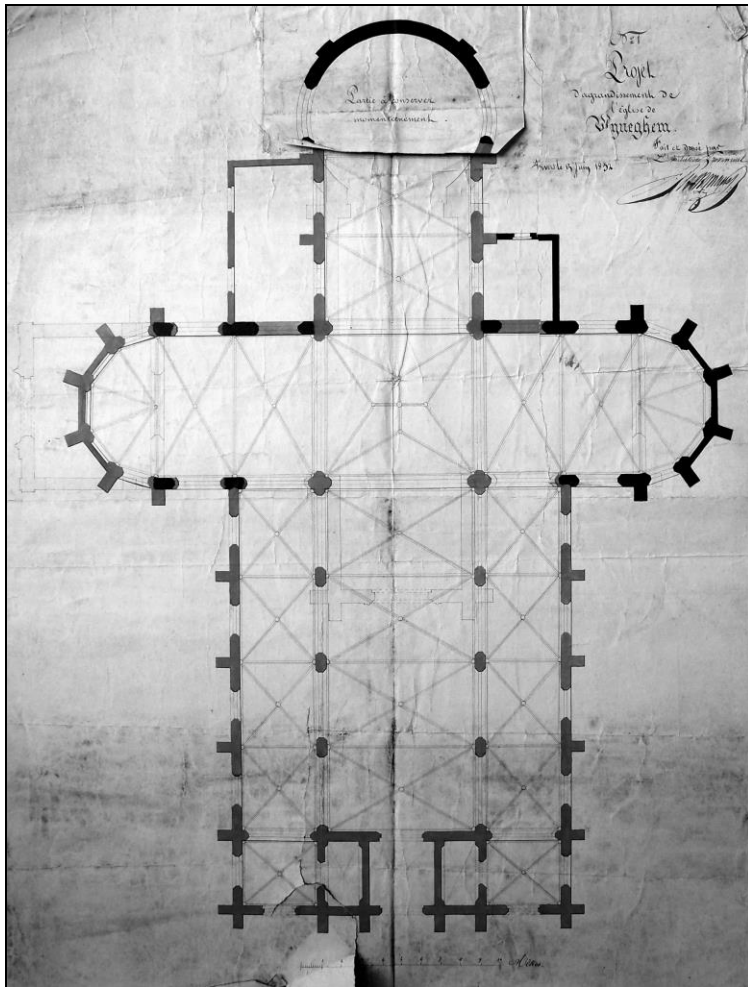
Op 21 april 1852 lanceerde de architect een nieuw ideetje: waarom zouden we geen geheel nieuwe kerk bouwen vóór de bestaande, vroeg hij zich af, zodat we de materialen van het oude gebouw kunnen

hergebruiken en ook de oude grafkelders intact kunnen laten? Van dit **tweede ontwerp** is ons alleen een summier liggingsplannetje bekend. Het voorstel werd besproken op een gemeenschappelijke vergadering van kerkraad en gemeenteraad op 28 april, maar de leden van beide raden *hebben met algemeene stemmen besloten die plans finael af te keuren aangezien dezelve in alle punten gansch tegenstrijdig hun gevoelen waren* (brief van de burgemeester aan de gouverneur, 28 april 1852). Ridder van Havre wees de gouverneur er trouwens op *dat den heer Berckmans, provincialen bouwmeester, niet werkt overeenkomstig de gelden die tot dat eynde bestemd zijn. Ten eersten maekt hij plans waervan de aenbesteeding fr. 51.000 bedraagt, 16.000 francs boven de bestemde gelden. Nu komt hij met plans waervan de begrooting maer is tot de som van fr. 21.099, 14.000 francs ónder de geprojecteerde gelden...* Dit antwoord kan moeilijk anders worden geïnterpreteerd dan als: het eerste ontwerp kunnen we niet betalen, het tweede vinden we te schamel.

In die tijd was Berckmans ook bezig met verbouwingsplannen voor de kerk van Koningshooikt, waarbij hij delen van de oude kerk in een nieuwe structuur trachtte te integreren. Dat principe wekte de interesse van de Wijnegemse gezagsdragers en zou de basis vormen voor het **derde ontwerp (3a)**, dat door de architect werd ingediend op 15 juni 1852. Aan dit ontwerp waren weer heel wat discussies voorafgegaan, waarvan in een begeleidende brief van de architect aan burgemeester van Havre (15.6.1852) enkele vage echo's zijn te lezen.

De nieuwe kerk zou loodrecht op de as van de oude komen te staan, waardoor het koor niet naar het oosten, maar naar het noorden zou worden georiënteerd, ook al was dat niet in overeenstemming met de traditie. Het oude kerkschip zou de functie van dwarsbeuk krijgen en zou in het westen met een nieuwe halfronde apsis worden afgesloten. Het alternatief, twee vlakke puntgevels aan de uiteinden van het transept, was volgens de architect niet echt goedkoper en zeker niet zo mooi. Wellicht eveneens om esthetische redenen pleitte hij voor de verbouwing van de ronde Mariakapel tot een neogotisch koor. Dat kapelletje was in 1738 toegevoegd aan de kerk van rond 1600 en herbergde het zogenaamd miraculeuze Mariabeeldje, dat ook in de negentiende eeuw nog heel wat bedevaarders naar Wijnegem lokte. Om te bezuinigen zou de kapel eventueel ook kunnen behouden

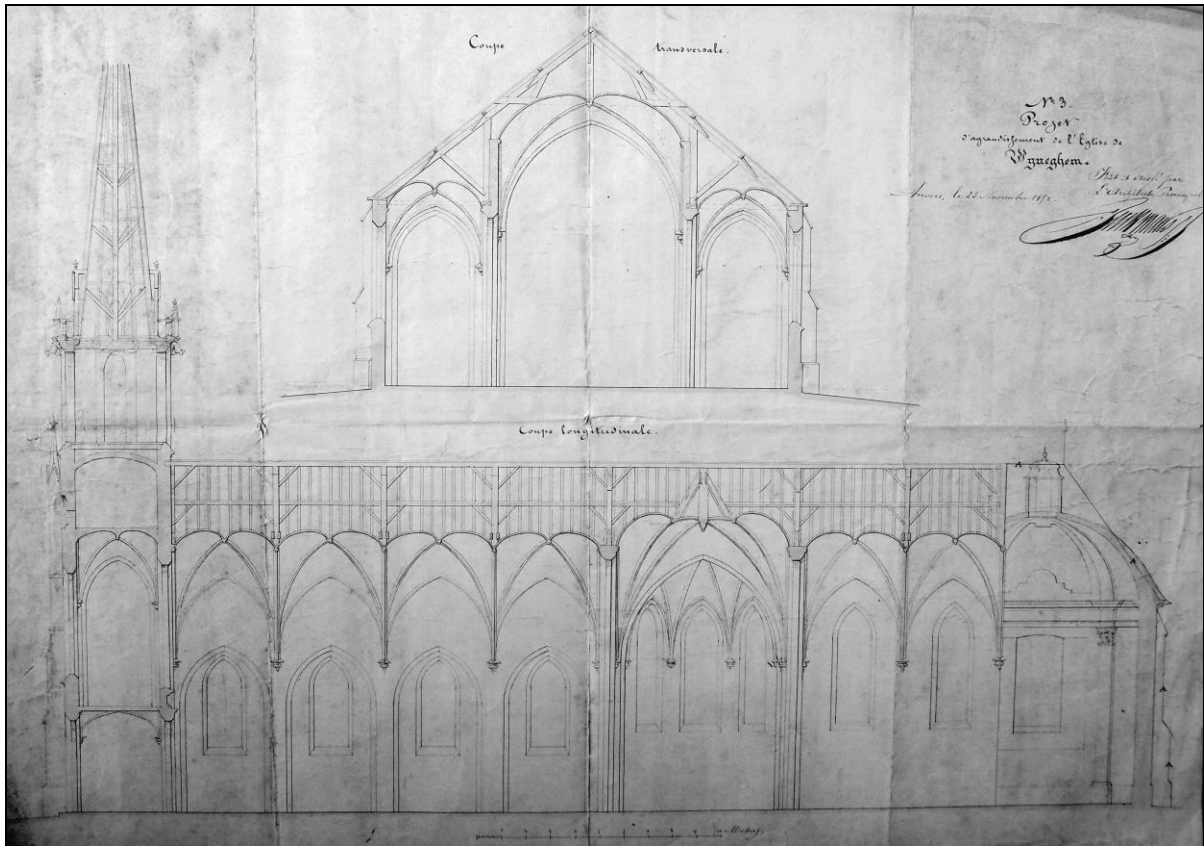
blijven. De kerkfabriek koos inderdaad voor deze laatste optie (brief van 28 juni). De toren zou, ook al om financiële redenen, niet vóór de kerk komen, maar op de versterkte eerste travee worden gebouwd.¹

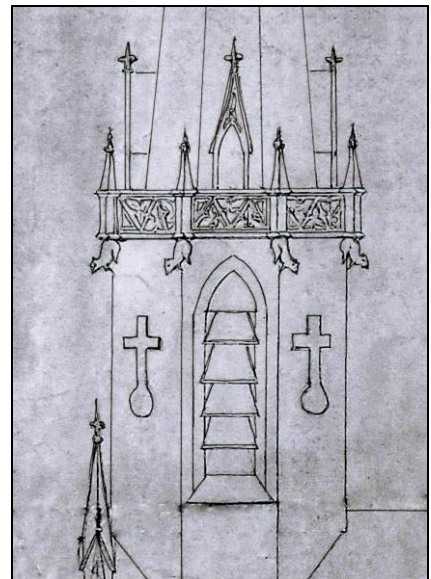
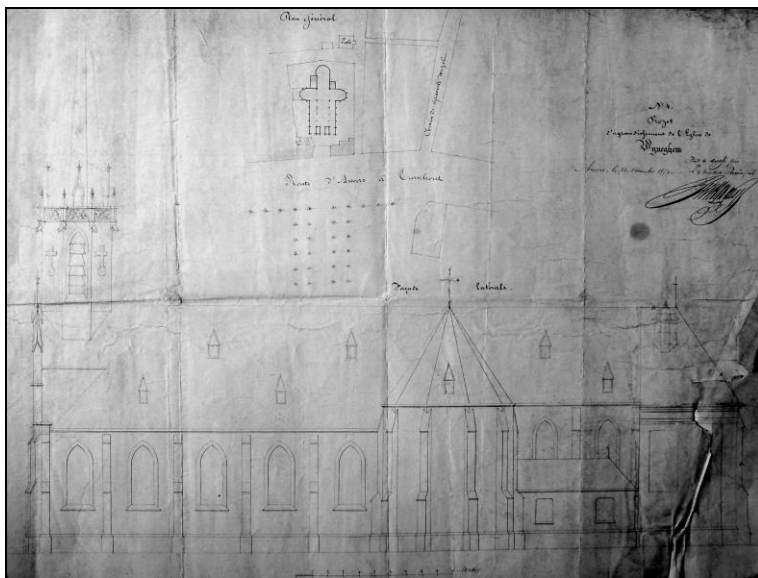
Het plan van 15 juni 1852. De zwarte lijnen duiden de (beperkte) elementen van de oude kerk aan die behouden zouden blijven, de grijze lijnen en punten zijn de nieuw te bouwen gedeelten. Uiterst links, in een nauwelijks zichtbaar lichtgrijs, het westelijke uiteinde van het oude kerkschip. Voor het koor stelde de architect twee varianten voor: behoud van de oude Mariakapel (afb. links) of een nieuw neogotisch koor (onder het flapje, afb. rechts).

De Wijnegemnaars, die ondertussen al drie jaar wachtten op hun kerk, kregen het stilaan op hun heupen omdat de architect alweer talmde met de verdere uitwerking van het ontwerp. Bijna een half jaar na het basisplan was Berckmans eindelijk klaar met wat we **ontwerp 3b** kunnen noemen: de geveltekening en de doorsneden.

¹ Dat was de reden waarom in 1987 de door sommigen bepleite optie om alleen de kerktoren te laten staan, technisch onuitvoerbaar was.

De doorsneden (boven) en het oostelijke gevelzicht (links onder), gedateerd 23 november 1852, zijn op enkele details na de uitwerking van het grondplan van 15 juni. Dat de architect het toch niet over zijn hart had gekregen om elke vorm van versiering weg te laten, kunnen we zien als we een detail van de toren uitvergroten (rechts onder, licht bewerkt). Tussen het achthoekige torenblok met de galmgaten en de eigenlijke spits voorzag hij een open rondgang met een balustrade in fijn neogotisch maaswerk, bekroond met een reeks pinakeltjes (kleine siertorentjes) en met acht waterspuwers in de vorm van ...ratten.

In een begeleidend schrijven van 25 november 1852 noemde hij dit ‘definitieve’ plan zijn laatste bod, het goedkoopst mogelijke voor een kerk zonder enige luxe, die toch voldoende stevig zou zijn.

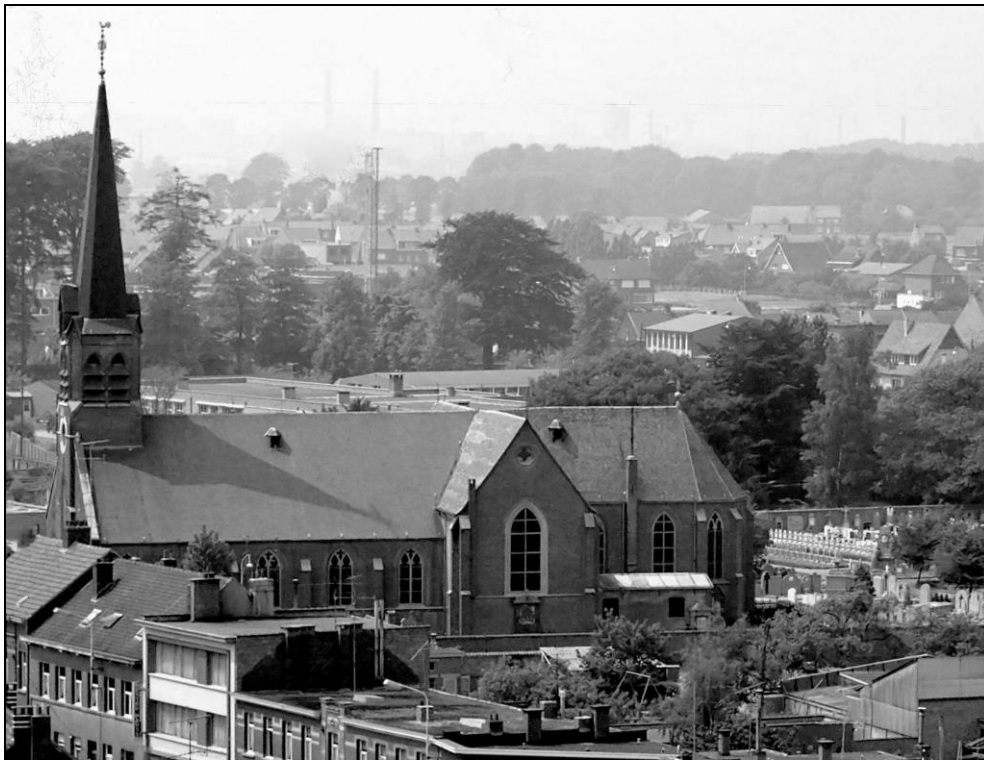
De kostenraming bedroeg echter 48.593 frank, alweer boven budget. De gouverneur probeerde gemeente- en kerkraad te paaien met een flinke provinciale subsidie, maar wees er in een ongedateerde brief ook op dat ze wettelijk gezien vrij waren om een andere ontwerper te zoeken, als ze meenden dat het elders goedkoper (en sneller!) kon.

Dat lieten ze zich geen twee keer zeggen. Ze namen een jonge Lierse architect onder de arm, die bereid was tegen dezelfde voordelige voorwaarden te werken als zijn Antwerpse collega. De jongeman in kwestie, Henry Redig (1817-1896), zette zich spoedig aan het werk. Al op 11 februari diende hij zijn plans en bestek in, die vijf dagen later werden goedgekeurd door gemeenteraad en kerkfabriek (**ontwerp 4**).

In tegenstelling tot wat tot nog toe werd aangenomen, voerde hij op die korte tijd wel degelijk nog fundamentele wijzigingen door aan het plan van Berckmans. Zijn ontwerptekeningen zijn niet bewaard - of althans niet teruggevonden in Beveren of in Lier - maar het volstaat de tekening van de oostelijke gevel (*blz. 48*) even naast een foto te leggen van dezelfde gevel zoals hij er in werkelijkheid heeft uitgezien (*blz. 50*), om direct enkele opvallende veranderingen vast te stellen. Om te beginnen is de nieuwe toren niet meer achthoekig, maar vierkant (wat simpeler te metselen en dus goedkoper is) en is het fantasietje van de rondgang met de pinakeltjes verdwenen. Vervolgens zijn de zeshoekige apsissen die de dwarsbeuken moesten afsluiten, vervangen door eenvoudige en goedkopere vlakke puntgevels. Ten slotte is de oude Mariakapel afgebroken en vervangen door een neogotische koorapsis. Geen goedkopere, wel een betere oplossing. Wellicht wist Redig de pastoor te doen inzien dat die kapel de stijleenheid van de nieuwe kerk volledig zou verstoren.

Al bij al bleef er van de oorspronkelijke doelstelling, namelijk de oude kerk te *verbouwen*, maar weinig over. Op de zijmuren van het nieuwe dwarsschip na, waarvan ramen en deuren werden dichtgemetseld, was het feitelijk een volledige *nieuwbouw*. En toch wist Redig de kostprijs beperkt te houden, o.a. door de dorpelingen in te schakelen voor het transport van de materialen en door de ganse binnenafwerking, met inbegrip van de bevloering, naar een latere fase te verschuiven.

37.020 frank was het bedrag waarmee aannemer Claes uit Boechout in juni de aanbesteding won. De eerste steen werd gelegd op 9 augustus 1853.

Een vergelijking tussen de oostgevel volgens het ontwerp van Redig (foto) en dezelfde gevel op het laatste plan van Berckmans (blz.48 onder) legt minstens drie opmerkelijke verschillen bloot.

Uit de brieven weten we nu ook dat de ruwbouw klaar was rond Allerheiligen 1854, nota bene een maand na het overlijden van Ferdinand Berckmans. Op 12 oktober schreef de burgemeester aan de arrondissementscommissaris: *Onze kerk bijna voltrokken zijnde...* En op 25 november lezen we in een brief aan de gouverneur: *Onze kerk reeds voltooid zijnde...* Het duurde echter nog bijna negen jaar vooraleer de kerk ook binnenin helemaal klaar was om te worden ingezegend.

Bronnen:

RA Beveren, HGA Wijnegem I 40 C (plannen)

RA Beveren, HGA Wijnegem II 24 en II 25 (brieven)

L. Spaepen, *De kerken van Wijnegem*, cat. HK Jan Vleminck, Wijnegem 2013

LEVENSDROOM (1946)

Anoniem

(Een wakkere gemeentebeambte, lid van onze kring, viste een vergeeld papiertje met onderstaand dichtwerk uit een afvalcontainer. Het gaat kennelijk om een toespraak, in het jaar 1946 op een huwelijksfeest in Wijnegem ten beste gegeven door een oom van de bruid. Het koppel was blijkbaar zinnens om naar Congo te vertrekken.

Hoewel we menen met dit onschuldige niemendalletje geen aanslag te plegen op iemands privacy, willen we onze lezers zeker niet aansporen om overal in vuilnisbakken te gaan snuffelen. Wél willen we suggereren dat mensen van Wijnegem hun oude familiearchieven, in geval van een verhuis of een overlijden, beter aan de heemkring kunnen toevertrouwen dan ze weg te gooien.

De spelling is ongewijzigd overgenomen.)

Levensdroom

Ge gingt, ge waart nog kind en klein,
Met ons mee plonsen in de Schijn,
Op d'heil'gen Wijnegmschen grond,
Waarvan ge moeilijk scheiden kond.

De jaren brachten dan verstand,
We fietsten soms naar verre land,
En gij met 't bliksemvlug machien,
Dat niemand onzer volgde schier.

Dan bolden we naar tante Mie,
Met nonkel Sus als haar cherie,
't Was zoo gemoedelijk; vooral...
te praten in den geitenstal.

Tot zekeren Zondag onversaagd,
Een jeugdig ridder opgedaagd,
Kwam in ons midden en ontstal,
Een lelie, juist de mooist van al.

Wat werd er toen gezoend, gekust
Wat werd er toen gestreeld, gesust,
Al wand'lend door het bosch en veld?
Ze hebben 't nooit aan ons verteld.

Vandaag viert elk van ons groot feest
En drinken, klinken om ter meest
Voor den Armand, nieuwe kozijn,
Waarover fier we mogen zijn.

In 't bootje zit ge nu getwee
Vermocht ge elk in peis en vree
Een mooie tijd te slijten tot
Gij weer geroepen wordt bij God.

Van allen onzen gaat gij aan
Met zwartjes kiest gij een bestaan,
Leef heerlijk en gerust, maar spaart
Opdat veel babies gij vergaart.

Mededelingen

Reactie

Van erelid Jos Bourgeois ontvingen we de volgende (ingekorte) mail n.a.v. het artikel Alsof we door een regen liepen zonder nat te worden: *De illustratie op pagina 18 van het jongste nummer is chromo 475 uit het zesde album van de indertijd befaamde Historia-uitgave 's Lands Glorie. Van 1 tot 400 waren alle prenten van de hand van Jean-Léon Huens, m.i. de beste illustrator die ons land ooit gekend heeft. Zijn versies van bepaalde gebeurtenissen lijken wel echte kleurenfoto's, en hij verstond de kunst om een heel verhaal in één momentopname samen te ballen. Hij is medio jaren 1950 uitgeweken naar de VS, waar hij als illustrator werkte voor het National Geographic Magazine en allicht beter betaald werd. Zijn opvolger A. Van der Kelen was minder getalenteerd; die kon niet eens geloofwaardig een ontploffing in beeld brengen. Op het bewuste prentje Majoor d'Oultremont leidt de aanval bij Tervate komen twee ontploffingen voor. De linkse lijkt meer op een versiering op de muts van de soldaat op de voorgrond dan op een explosie in de verte.*

Dat is natuurlijk geen kritiek op jullie publicatie. Ik doe trouwens mijn petje af voor de kwaliteit, in alle betekenissen van het woord, van jullie artikels en bijbehorend illustratiemateriaal. En hierbij voeg ik een welgemeend proficiat voor jullie jongste tentoonstelling. Ik vond dat er nogal wat schitterende foto's in voorkwamen. Opmerkelijk ook: naar de resultaten van de digitale fotografie moeten we op een heel andere manier (leren) kijken.

Vorbije activiteiten

Op zaterdag 30 mei trok onze heemkring naar het Kempisch Museum in Brecht, dat is ondergebracht in een oude hoeve in het centrum van de gemeente.

We werden er gastvrij ontvangen door één van de drie medewerkers van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Brecht. Onze rondleiding begon buiten op het plein, aan de oude schepenbank en de schandpaal, waar we een beetje uitleg kregen over rechtspleging en

straffen in vroegere tijden. Binnen kregen we vervolgens een aantal vertrekken te zien die waren ingericht zoals in de negentiende en het begin van de twintigste eeuw. Daarna werden we in de tuingalerij rondgeleid langs het alaaam van oude ambachtslui zoals de brouwer, de kuiper, de klompenmaker, de wagenmaker, de smid, de landbouwer of de imker.

In het museum leerden we heel wat bij over oude woorden en gebruiken. Op de foto geeft onze gids zijn uitleg tussen een bakermat en een doofpot.

Ter plaatse werd ook het historische kader verduidelijkt waarin heel wat hedendaagse woorden en uitdrukkingen zijn ontstaan. *Iets aan de kaak stellen* verwijst naar de steen waarop een veroordeelde stond wanneer hij aan de schandpaal werd vastgemaakt. *Iets in de doofpot stoppen* verwijst naar de pot waarin 's avonds de nog gloeiende kolen van de haard werden gestopt om brand te vermijden. *De bakermat* was een soort rieten kuip waarin baby's werden ingebakerd of in doeken gewikkeld. Wanneer *iets in duigen valt*, verwijst dit naar de houten latten van een kuip die door een ijzeren band werden samengehouden. Onze uitstap werd afgesloten met een traditioneel bezoekje aan de plaatselijke horeca.

Het was alweer aangenaam vertoeven in heemkundig gezelschap in en rond een leerrijk Kempisch Museum... (vw)

Komende activiteiten

Op zaterdag 17 oktober 2015 brengen we een bezoek aan de stadsbrouwerij De Koninck aan de Mechelsesteenweg in Antwerpen.

Deze brouwerijsite, die in 1833 werd gesticht, heeft het laatste anderhalf jaar een grondige metamorfose ondergaan. De stellingen rond het gebouw zijn verdwenen en binnen werden nieuwe ruimtes gecreëerd, waarlangs een totaal nieuwe rondleiding is samengesteld. Aan de hand van een tiental thema's komen we er alles te weten over Antwerpen als bierstad, de geschiedenis van de brouwerij, het brouwproces enz., waarbij *tal van interactieve middelen en audiovisuele effecten zorgen voor een 360° totaalervaring*, zoals de folder vertelt. Via een vier meter hoge loopbrug belanden we uiteindelijk in het kloppende hart van de brouwerij. En vanzelfsprekend kunnen we niet naar huis gaan zonder een 'bolleke' te hebben gedegusteerd.

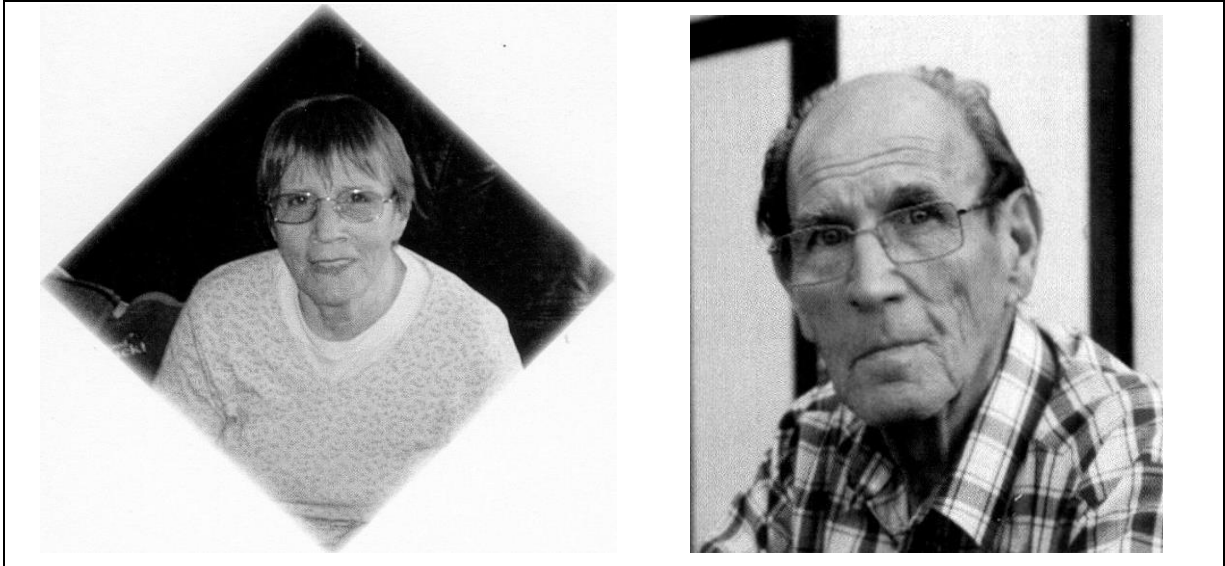
De achterzijde van de gebouwen van brouwerij De Koninck.

Het bezoek duurt ongeveer anderhalf uur. We verzamelen om 14.30 u. aan de ingang, Mechelsesteenweg 291 (net voorbij en tegenover het Koning Albertpark), o.a. te bereiken met tram 6 of 15. Inschrijven kan door overschrijving van 10 euro per persoon op rekening van heemkring Jan Vleminck: BE11-9795-2634-5748, en dit vóór 9 oktober. Maar wacht liever niet tot de laatste dag, want de kans is groot dat u het daartegen vergeten bent.

Familienieuws

De familie Wuyts werd dit voorjaar bijzonder hard getroffen door het noodlot. Op twee maanden tijd lieten twee kinderen van het vroegere schoolhoofd Jules Wuyts, allebei lid van de heemkring, het leven.

Reinhilde werd geboren in Wijnegem op 20 januari 1940 en overleed in Antwerpen op 9 april 2015, na een lijdensweg in verscheidene ziekenhuizen. Ook tijdens haar leven bleef ze al niet van tegenslagen gespaard. Zij woonde in de Pastorijlaan en laat vier kinderen achter. Hugo werd geboren op 20 september 1936, eveneens in Wijnegem, maar woonde in Nieuwmoer en overleed in Merksem op 9 juni 2015. Hij laat een weduwe en vijf dochters achter. Voor beide overledenen was de liefde voor muziek, die ze van thuis hadden meegekregen, heel belangrijk. Reinhilde zong tientallen jaren bij Fidelitas, Hugo was zelf koordirigent. Hugo maakte in de jaren 1960 ook de fotoreeks over de Wijnegemse straten, de basis voor onze paastentoonstelling in 2014.

Op 14 juni 2015 is in Brasschaat ook Paul Tuyaerts, echtgenoot van Lutgart Nys, overleden. Hij werd in Wijnegem geboren op 19 juni 1948 en woonde zowat heel zijn leven op de Vaartdijk. Hij werkte als tekenaar bij een Antwerps architectenbureau. Hij was niet alleen lid van de heemkring, maar was vooral actief in Ziekenzorg, Diabetesliga en Davidsfonds. Voor deze verenigingen was hij altijd bereid om de handen uit de mouwen te steken.

Het bestuur betuigt zijn welgemeende deelneming aan de families van de drie betreurde leden.

Illustraties:

ADVN, Archief en Onderzoekscentrum: blz. 3
Theo Luykx, *Dr. Alfons Van de Perre en zijn tijd*: 5, 11, 18, 24
www.fotoleren.nl: 7
www.broqueville.be: 8
www.en.wikipedia.org: 12a
www.rebellie2014.co.za: 12b
www.greatships.net: 13
Winkler-Prins Gezinsatlas (bewerkt): 15
www.ninove14-18.weebly.com: 19
www.users.skynet.be: 21a
www.collectieAMVC-letterenhuis: 21b
www.blog.seniorennet.be: 21c
Leo Spaepen: 23 ab, 27ab, 38, 40, 45a, 50, 55
Jan Desmet, *Dieren in sport en spel*: 28
Pieter Maes: 30 ab
www.twchorrorgenre.tumblr.com: 33a
www.doctormacro.com: 33b
www.kerkeninvlaanderen.be: 34
www.dbnl.org: 35
Wilfried Patroons, *Van 't Schijn tot 't Scheld*: 42
Archief HK Jan Vleminck: 43
RA Beveren, Archief prov. Antwerpen: 45b, 47ab, 48abc
www.panoramio.com: 56
fam. Wuyts: 57ab